НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Відділення заочного та дистанційного навчання
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА
на тему:

«Місцеві податки та їх роль у податковій системі України»

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Студент групи Свирида Олена Андріївна

Фм-21.32 _____
(підпис)

Науковий керівник _____ к.е.н., доцент Заїчко І. В.
(підпис)

Робота допущена до захисту _____ д.е.н., професор Бондарук Т.Г.
(підпис)

Київ 2023

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Відділення заочного та дистанційного навчання

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь – ***магістр***
Галузь знань - ***07 «Управління та адміністрування»***
Спеціальність – ***072 «Фінанси, банківська справа та страхування»***
Освітньо-професійна програма – ***«Фінанси, банківська справа та страхування»***

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
д.е.н., проф. Т.Г. Бондарук
_____
«19» вересня 2022 р.

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу магістра
Свириди Олени Андріївни

1. Тема роботи: Місцеві податки та їх роль у податковій системі України
керівник роботи к.е.н., доцент Заїчко І. В.
затверджена наказом по Академії від «19» вересня 2022 р. № 246/1
2. Термін здачі студентом закінченої роботи 26 грудня 2022 р.
3. Вихідні дані роботи: законодавчі та нормативно-правові акти, дані Державної служби статистистики України, дані Державної податкової служби України, монографічні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених-економістів з питань місцевого та загальнодержавного оподаткування.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить зробити):
1) теоретичні засади розвитку місцевого оподаткування в Україні
2) роль місцевих податків у формуванні фінансової бази місцевого самоврядування в Україні
3) шляхи трансформації місцевих податків у податковій системі України.
5. Перелік графічного матеріалу: Схеми, діаграми, таблиці
6. Дата видачі завдання 19 вересня 2022 р.

Керівник _____
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Затвердження теми і наукового керівника кваліфікаційної роботи магістра на засіданні кафедри	19.09.2022	Виконано
2.	Опрацювання першоджерел по темі роботи	26.09.2022	Виконано
3.	Розробка плану роботи, методики та інструментарію досліджень	28.09.2022	Виконано
4.	Проведення економічних досліджень та їх аналіз	03.10.2022	Виконано
5.	Написання вступу до роботи	10.10.2022	Виконано
6.	Написання першого розділу роботи	12.10.2022	Виконано
7.	Написання другого розділу роботи	21.10.2022	Виконано
8.	Написання третього розділу роботи	03.11.2022	Виконано
9.	Написання висновків та пропозицій, оформлення роботи	07.11.2022	Виконано
10.	Подача першого варіанту роботи на кафедру	09.11.2022	Виконано
11.	Доопрацювання роботи згідно з зауваженнями керівника	15.11.2022	Виконано
12.	Попередній захист роботи	06.12.2022	Виконано

Студент_____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи_____ к.е.н., доцент Заїчко І. В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	……	5
РОЗДІЛ 1	**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ**	
1.1	Генезис розвитку місцевого оподаткування в Україні……	8
1.2	Економічна сутність місцевих податків і зборів в Україні	16
1.3	Інституційні засади розвитку місцевого оподаткування в Україні ……..	31
РОЗДІЛ 2	**РОЛЬ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ БАЗИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ**	
2.1	Аналіз сучасних реалій організації адміністрування місцевих податків і зборів	38
2.2	Функціональні механізми місцевого оподаткування……...	48
2.3	Ефективність справляння місцевих податків і зборів……..	55
РОЗДІЛ 3	**ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ**	
3.1	Зарубіжний досвід розвитку місцевого оподаткування в умовах децентралізації …….	62
3.2	Напрямки ефективності справляння місцевих податків і зборів у територіальних громадах України ……..	69
	ВИСНОВКИ ……	79
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..	82
	ДОДАТКИ …….	88

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах воєнного стану в Україні гострою залишається проблема забезпечення місцевих бюджетів необхідними фінансовими ресурсами в недостатньому обсязі. У міжнародній практиці місцеві податки та збори відіграють провідну роль у забезпеченні необхідними ресурсами місцевих бюджетів, тому реформування податкової системи стало актуальним питанням, оскільки воно не може гарантувати незалежності та самостійності місцевих фінансів об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ).

Сучасний стан місцевого оподаткування в Україні не відповідає принципам економічної ефективності, соціальної справедливості, адміністративної простоти, стабільності та гнучкості. Місце податки і збори відіграють допоміжну роль щодо загальнодержавних податкових платежів. Натомість місцеве оподаткування має стати регулятором економічних процесів у регіонах, у його межах необхідно забезпечити реалізацію всіх критеріальних вимог, притаманних загальносвітовій податковій політиці.

Ступінь розробленості проблеми. Дослідженню теоретичних засад та практичних аспектів розвитку податкової системи присвячено праці таких зарубіжних науковців як: А. Вагнер, Дж. М. Кейнс, А. Лаффер, Дж. Д. Норт, А. Пігу; а також вітчизняних вчених, зокрема: Т. Бондарук, З. Варналія, О. Василика, Р. Галамай, В. Галкін, Н. Демчишака, Т. Єфименко, О. Замасло, В. Кузь, І. Луніної, П. Мельник, В. Письменний, В. Тищенко, та інших.

Не применшуючи науковий доробок учених, слід зауважити, що невирішеною залишилась низка питань, зокрема щодо акумулювання податків і зборів до місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. Вказане вище зумовило вибір теми наукового дослідження, його мету та структуру.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є узагальнення теоретичних положень та розробка методичних підходів до вдосконалення місцевого оподаткування у контексті реформування механізму фінансового забезпечення

місцевого самоврядування в Україні.

Для досягнення поставленої мети в квалфікаційній роботі магістра визначені та вирішені наступні **завдання:**

- узагальнити концептуальні основи місцевого оподаткування, з'ясувавши історичні особливості та економічну сутість місцевих податків і зборів;
- проаналізувати інституційні засади розвитку місцевого оподаткування;
- розкрити організацію адміністрування місцевих податків і зборів;
- окресилити функціональні механізми місцевого оподаткування в умовах воєнного стану;
- виявити можливості адаптації зарубіжного досвіду місцевого оподаткування до вітчизняної практики;
- обґрунтувати напрями ефективності справляння місцевих податків і зборів в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження є процес розвитку місцевих податків і зборів в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні засади розвитку місцевих податків і зборів в Україні.

Методи дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи магістра використано методи наукового дослідження теоретичного й емпіричного рівнів, а саме: наукової абстракції і аналогії (для вивчення понятійного апарату теорії оподаткування); історичний (для визначення етапів становлення місцевого оподаткування); статистико-економічний (для аналізу факторів, що впливають на структуру та динаміку надходжень місцевих податків і зборів); формальної та діалектичної логіки (для виявлення можливості адаптації зарубіжного досвіду місцевого оподаткування до вітчизняної практики й обґрунтування стратегічних підходів до реформування інституту місцевих податків і зборів в Україні).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні

науково-теоретичних положень і розробленні практичних заходів щодо вдосконалення місцевого оподаткування. До найважливіших результатів, які розкривають наукову новизну кваліфікаційної роботи магістра, належать наступні:

удосконалено:

- методичний підхід до оцінки податкової достатності бюджетів територіальних громад в умовах реформування домогосподарства, який відрізняється від існуючих методик, що базуються на розрахунку показника податкової достатності місцевого бюджету за методом побудови інтегрального показника, що складається з чотирьох етапів, які включають обчислення трьох коефіцієнтів. Застосування такого підходу дозволяє диференціювати територіальні громади за рівнем сукупної ефективності податків до місцевих бюджетів;

набули подальшого розвитку:

- економічний зміст поняття «місцеві податки і збори» як обов'язкові платежі у формі відчуження грошових коштів юридичних та фізичних осіб до місцевих бюджетів, що є джерелом фінансового забезпечення надання суспільних послуг на місцевому рівні. Такий підхід акцентує увагу на тому, що місцеві податки і збори – важлива складова власних доходів місцевого самоврядування, вони призначені сприяти місцевому економічному розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх використовували органи державної влади і місцевого самоврядування для вдосконалення організації адміністрування та механізму справляння місцевих податків і зборів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (65), додатків. Сутність роботи висвітлено на 84 сторінках основного тексту, який містить 6 таблиць та 15 рисунків.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Генезис розвитку місцевого оподаткування в Україні

Місцеві податки поширюються практично на всі територіальні утворення, тому їх слід вивчати як невід'ємну частину економічної культури людини. Парадоксально, але автори багатьох публікацій про минулі та сучасні публічні фінанси не приділяють достатньої уваги теорії місцевого оподаткування [1, с.121].

Основне питання місцевих податків і зборів завжди було тісно пов'язане з концептуальними засадами національного оподаткування, і перше не можна відокремити від другого. Звичайно, це потребує уваги до теоретичних основ місцевого оподаткування, оскільки воно має подвійний вплив на економічний та соціальний розвиток територіальних громад, будучи невід'ємною частиною їх співіснування та одним із джерел надання публічних послуг[2, с.221].

Отже, конструювання фундаментальної науково-теоретичної бази про місцеві податки та збори є відображенням оптимальної симетрії побудови ринкових відносин і демократичних перетворень у громадянському суспільстві.

Наукова дискусія у сфері місцевого оподаткування [3, 4, 5, 7, 17, 27], звичайно, не виникає через абсолютний вакуум знань. Уявлення про сутність місцевих податків, їх місце і роль у національній податковій системі протягом тисячоліть принципово змінювалися. Справжнє походження поняття оподаткування тісно пов'язане з примусом (механічним і психологічним), тобто позбавленням громадян доходів або прав власності на користь уряду. Тому достатньо тривалий проміжок часу податкові платежі вважали великим злом; до них доводилося привертати увагу тимчасово, за наявності особливих умов або коли альтернативних способів покриття видатків не було. Зокрема, на початку XIX ст. проф. Бернського університету (Швейцарія) Карл-Людвіг Галлер (1768–1854 рр.), який у своїх наукових доробках не визнавав існування податків,

критично підкреслив, що саме пан має годувати слуг, а не слуги пана. Чимало інших корифеїв фінансової науки того часу заявляли про конфронтацію податкових платежів із фундаментальними першоосновами буття держави [30, с. 41].

Загалом же, вивчаючи низку наукових праць із податкових фінансів першої половини XX ст. можна констатувати той факт, що в еволюційному процесі податки пройшли сім ступенів розвитку (рис. 1.1).

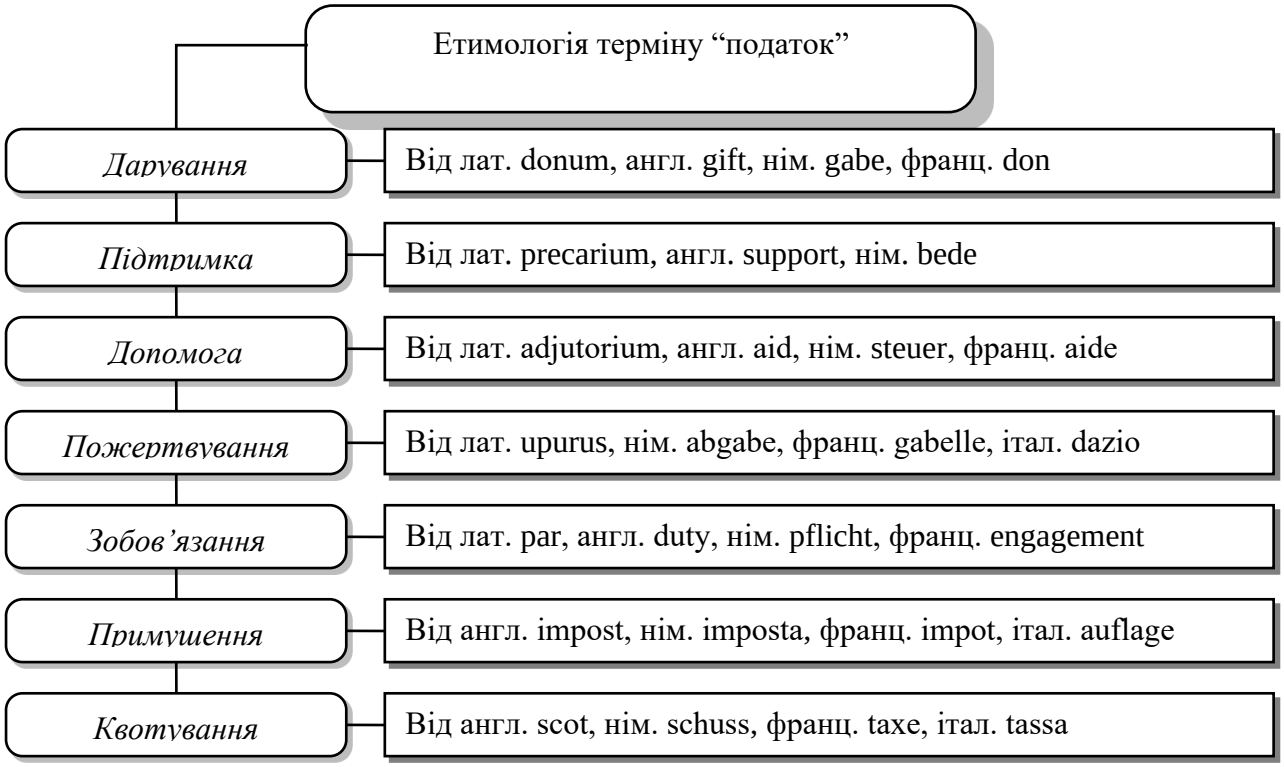

Рис. 1.1. Етимологія терміну “податок”*

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [30, с. 43]*

Варто відзначити, що в ранніх феодальних державах податкові платежі розглядали як дар або подарунок. Невипадково у Великобританії ці поняття були синонімами і на теоретичному рівні їх позначали одним словом – “gift” [40, с. 36].

Суверенітет англійської нації будували у гострій боротьбі за право стягувати податки. Хоча в окремих випадках британські монархи могли впроваджувати власні (локальні) податкові платежі, однак, найімовірніше, це

було винятком, а не правилом. Адже і майнові податки, й акцизи, що виникли наприкінці XVII ст., зі згоди уряду вводили на визначений термін: до закінчення війни або сплати боргів, що були породжені затяжними військовими діями [56, с. 222].

Надалі податки почали розглядати як допомогу державі з боку суспільства (логічно припустити, що “aids” – у Великобританії, “aide” – у Франції та “steuer” – у Німеччині, – все це означало допомогу). При цьому вони були тимчасовими, надзвичайними, добровільними у Західній Європі в епоху Середньовіччя їх стягували з трьох причин: при викупі з полону сюзерена, посвяченні в лицарі його сина або заміжжі дочки [56, с. 223].

Тільки від XVIII ст. оподаткування стає юридичним обов'язком громадян перед державою. Зокрема, в англійському словнику сплата податків досі називається «obligation», тобто борг чи зобов’язання.

Таким чином, етимологія податків демонструє їх різний генезис. Із одного боку, вони зародилися з контрибуції або данини, тобто їх стягували з чужоземців і пригноблених верств суспільства. Щоправда, з іншого – їх впроваджували тільки після тривалих переговорів урядових осіб. Аналогічно, процес еволюції місцевого оподаткування як специфічної форми фіскальних взаємин на локальному рівні в історичній ретроспективі пройшов низку етапів (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Етапи розвитку місцевого оподаткування*

Період	Характеристика місцевого оподаткування	Роль місцевих податків і зборів
1	2	3
Рабовласницьке суспільство	Поява держави як унікального інструменту регулювання суспільних відносин і захисту права власності стала безпосередньою причиною існування оподаткування. Водночас місцеві податки і збори ще остаточно не відокремлені від приватноправових форм доходу держави	Мобілізація фінансо-вих ресурсів

Продовження табл. 1.1

1	2	3
Феодальне суспільство	Особливістю епохи раннього середньовіччя був характер місцевих податків і зборів. Тому основними їх платниками є сільське населення, що пов'язано з особливостями тогочасних земельних відносин.	Мобілізація та перерозподіл фінансових ресурсів для регулювання економічних і соціальних процесів на місцевому рівні
	Пізнє Відродження характеризується процесом національної централізації, в руках монарха зосереджуються місцеві фінансові ресурси, а також право збору місцевих податків і зборів.	
Буржуазне суспільство	Формується сучасна підсистема земельного податку. Оскільки буржуазія була провідним прошарком суспільства в цей період, вона запровадила нові стандарти місцевого оподаткування	Мобілізація та перерозподіл фінансових ресурсів, інструмент макро- і мікроекономічного регулювання
Капіталістичне суспільство	В результаті позитивних результатів демократії сформувалися земські установи капіталістичної доби, а також законодавче розмежування доходів державного і місцевих бюджетів. Набула поширення тенденція до збільшення місцевих податків і зборів як постійного джерела доходів місцевих бюджетів	Мобілізація та перерозподіл фінансових ресурсів, коригування екстерналій, інструмент макро- і мікроекономічного регулювання
Сучасне суспільство	Місцеві податки та збори є не лише поширеним явищем у соціально-економічному житті, а й стають одним із основних джерел наповнення місцевих бюджетів більшості розвинених країн. Підсистема місцевого оподаткування, що склалася в цей період, була досить розгалуженою і включала такі види місцевих податків: податки на нерухомість і право власності, податки на прибуток і продаж. Проведена реформа цифровізації в частині адміністрування місцевих податків і зборів через застосування електронних кабінетів платників податків. Запроваджена система електронного адміністрування місцевих податків і зборів.	Мобілізація та перерозподіл фінансових ресурсів для забезпечення локальних благ, коригування екстерналій, інструмент макро-, мезо- і мікроекономічного регулювання

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [17, с. 78]*

Досліджуючи питання місцевого оподаткування доречно розглянути наступну конфігурацію, за якої власні доходи територіальних громад мають бути тісно пов'язані з їх видатковими повноваженнями, тобто відповідати тій чи іншій категорії локальних витрат (рис. 1.2).

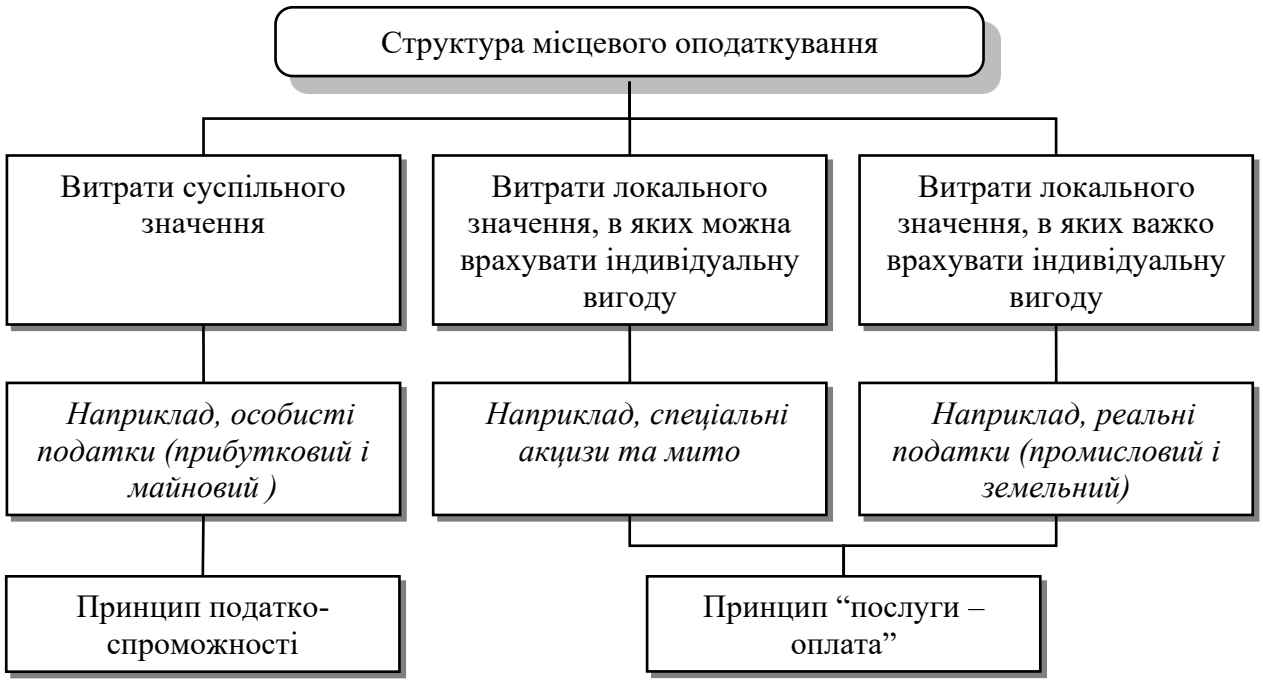

Рис. 1.2. Структура місцевого оподаткування*

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [17, с. 81]*

У той же час обов'язкові витрати повинні бути оплачені податками з фізичних осіб (наприклад, податком на майно та доходами). Оскільки населення зобов'язане брати участь у коригуванні вищезазначених витрат відповідно до рівня його платоспроможності, повною мірою врахувати цей факт можуть лише окремі податкові платежі. Витрати місцевого значення, де можна зважити індивідуальні інтереси певних соціальних груп, повинні покриватися за рахунок сплати митних зборів і спеціальних акцизів. Вартість кількісних параметрів, які важко врахувати для індивідуальних прибутків, має бути оплачена реальними податками, такими як податки на землю та промисловість. Тобто у міру зростання вартості нерухомості та відновлення торговельно-промислового обороту вона повертатиметься платникам податків у тому розмірі, який фактично з неї стягнено. Проти такої схеми місцевого оподаткування важко заперечувати, оскільки вона давала достатньо мотивоване розв’язання суспільно значимих проблем у межах тогочасного соціально-економічного ладу.

Формування інституту місцевого оподаткування в Україні бере свій початок 20 травня 1993 р., коли був прийнятий Декрет Кабінету Міністрів

України «Про місцеві податки і збори» [49]. У ньому визначалися чотирнадцять видів місцевих податків і зборів:

1. збір за паркування автомобілів;

2. ринковий збір;

3. збір за видачу ордера на квартиру;

4. збір із власників собак;

5. курортний збір;

6. збір за участь у бігах на іподромі;

7. збір за виграш на бігах;

8. збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі;

9. податок із реклами;

10. збір за право використання місцевої символіки;

11. збір за право проведення кіно- і телезйомок;

12. збір за проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу і лотерей;

13. комунальний податок;

14. збір за видачу дозволу на розміщення об’єктів торгівлі.

Незабаром до переліку приєднався податок із продажу імпортних товарів. У 1997 р. склад системи оподаткування зазнав деяких змін у новій редакції Закону України «Про систему оподаткування», а саме:

1. місцеві податки: податок із реклами; комунальний податок;

2. місцеві збори: готельний збір; збір за паркування автотранспорту; ринковий збір; збір за видачу ордера на квартиру; курортний збір; збір за участь у бігах на іподромі; збір за виграш на бігах на іподромі; збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі; збір за право використання місцевої символіки; збір за право проведення кіно- і телезйомок; збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей; збір за проїзд по території прикордонних областей автотранспорту, що прямує за кордон; збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг; збір із власників собак [48].

У 2004 році було скасовано готельний збір та збір за проїзд територією прикордонних областей автотранспорту, що прямує за кордон. Система місцевих податків і зборів, яка функціонувала в Україні до 2011 р., була вкрай неефективною, у зв`язку з чим потребувала негайного та тотального реформування, тому прийняття Податкового кодексу України (далі – ПКУ) було просто необхідним. Із прийняттям ПКУ відбулося скасування податків та зборів із дуже низькою або навіть відсутньою фіскальною віддачею: ринкового збору, комунального податку, податку з реклами і дев'яти інших місцевих податків та зборів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Еволюція місцевих податків і зборів в Україні*

Закон «Про систему оподаткування»	Податковий кодекс України
1	2
Податок з реклами	Скасовано
Комунальний податок	Скасовано
Збір за паркування автотранспорту	Збір за місця для паркування автотранспорту
Ринковий збір	Скасовано
Збір за видачу ордера на квартиру	Скасовано
Курортний збір	Туристичний збір
Збір за участь у перегонах на іподромі	Скасовано
Збір за виграш у перегонах на іподромі	Скасовано
Збір із гравців на тоталізаторі на іподромі	Скасовано
Збір за право використання місцевої символіки	Скасовано
Збір за право проведення кіно- і телезйомок	Скасовано
Збір за проведення місцевого аукціону	Скасовано
Збір за розміщення об'єктів торгівлі	Скасовано
Збір із власників собак	Скасовано
	Збір за деякі види підприємницької діяльності
	Єдиний податок
	Податок на нерухомість, відмінний від землі

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [45, 48, 49]*

Таким чином, спрощена структура вступає в дію. ПКУ передбачає врегулювання сплати нового податку – податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. До переліку місцевих податків і зборів включено фіксовані податки та збори за провадження окремих видів підприємницької діяльності –

податки, які є державними податками, але включаються до місцевого бюджету у державному бюджеті відповідного року відповідно до Бюджетного кодексу України (далі – БКУ). ПКУ запровадив ліквідацію туристичного збору, поєднавши курортний збір із готельним.

Переважна більшість місцевих податків та зборів прив'язується до прожиткового мінімуму, який змінюється декілька разів на рік відповідно до законів України про державний бюджет на поточний рік. Це надає змогу визначати обсяг коштів у короткостроковому періоді і робити прогноз щодо подальшого розвитку економічної ситуації.

З 1 січня 2015 р. перелік місцевих податків і зборів змінився. Нині до його складу входять місцеві податки (податок на майно: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок, плата за землю; єдиний податок) і місцеві збори (туристичний збір; збір за місця паркування транспортних засобів).

Наслідком уведення нових податків, що зараховуються до місцевих бюджетів (додаткового імпортного збору; акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизними товарами; транспортного податку з фізичних та юридичних осіб; податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплаченого фізичними та юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості), стало зростання фінансового ресурсу [41, с. 124].

Наповнення дохідної частини місцевих бюджетів поліпшилося за рахунок реформування спрощеної системи оподаткування в частині платників єдиного податку (кількість груп платників зменшено з шести до чотирьох) та його ставок (для платників першої та другої груп установлено фіксовані ставки у відсотках до розміру мінімальної заробітної плати, для третьої групи – у відсотках до доходу, для четвертої групи (сільгоспвиробників) – з 1 га сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду залежно від категорії (типу) земель та їхнього розташування) [41, с. 126].

24 грудня 2015 р. Верховна Рада ухвалила чергові зміни до ПКУ, які набули чинності з 1 січня 2016 р. Ці зміни неоминули і систему місцевого оподаткування. Зміни в спрощеній системі оподаткування розподілилися так. Для першої та другої груп ставки єдиного податку залишатимуться фіксованими, але застосовуватимуться до більшого розміру мінімальної зарплати (МЗП) – бази оподаткування. Кількість найманих працівників не обмежується. Для третьої групи максимальний оборот зменшується з 20 до 5 млн. грн., і якщо ПДВ сплачується, то ставка податку зростає до 3%, а якщо ні – то до 5%. Для четвертої групи також збільшено ставку – до 0,16–5,4% нормативно-грошової оцінки 1 га землі [45].

Таким чином, провівши дослідження було розкрито етимологію терміну «податок», розкрито етапи розвитку місцевого оподаткування, розглянуто структуру місцевого оподаткування, розкрито генезис формування місцевого оподаткування в незалежній Україні з початку 1993 року по теперішній час.

1.2. Економічна сутність місцевих податків і зборів в Україні

Місцеві податки та збори є важливими джерелами наповнення місцевих бюджетів в Україні.

У відповідно до норм ПКУ: до складу місцевих податків належать: податок на майно; єдиний податок; до місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір [45].

Місцеві ради обов’язково установлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю, крім земельного податку за лісові землі).

Зарахування місцевих податків та зборів до відповідних місцевих бюджетів здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України [15].

Право встановлювати місцеві податки та збори закріплено за органами місцевого самоврядування. Так, ці питання вирішуються виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради.

Конкретний перелік податків та зборів, які входять до складу доходів загального фонду бюджетів обєднаної територіальної громади (далі – ОТГ), що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, визначені ст. 64 та 691 БКУ [15].

Нормами чинного податкового законодавства передбачено поділ податків і зборів на загальнодержавні та місцеві. При цьому до місцевих належать податки та збори, які є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад. Вони встановлюються відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених податковим законодавством.Структура податків і зборів у нашій державі схематично зображена на рис. 1.3.

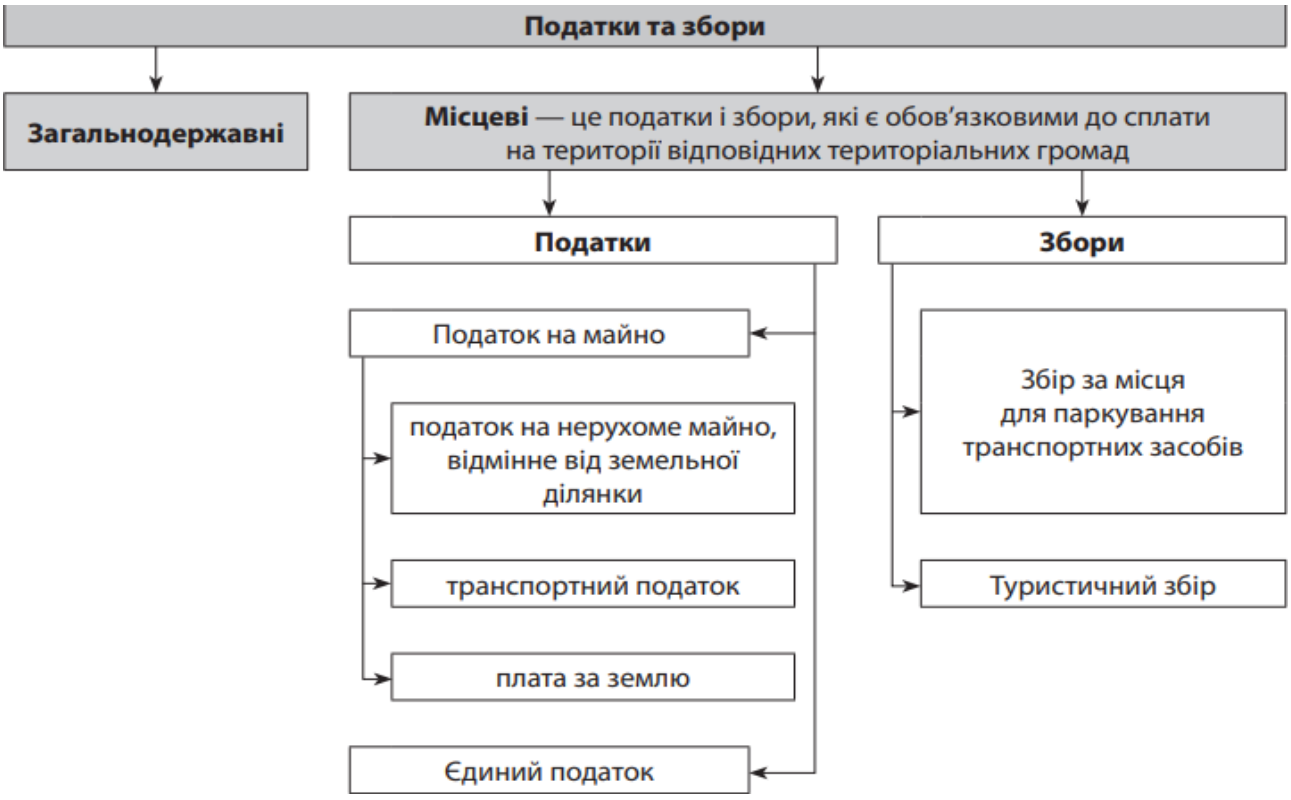

Рис.1.3. Види місцевих податків у складі податкової системи України*

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [45]*

Місцеві ради повинні встановлювати єдиний податок та податок на майно (у випадку транспортного податку та податку на землю). Питання про встановлення податку на нерухоме майно (частина податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичний податок вирішує місцева рада в межах повноважень, визначених ПКУ.

Встановлення місцевих податків та зборів, не передбачених ПКУ, заборонено [45].

Таким чином, органи місцевого самоврядування повинні у межах своїх повноважень прийняти рішення про встановлення місцевих податків та зборів.

Під час встановлення податків та зборів обов'язково слід визначити такі елементи, як: платники податку; об'єкт оподаткування; база оподаткування; ставка податку; порядок обчислення податку; податковий період; строк та порядок сплати податку; строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку [45]. Поруч із цим під час встановлення податку можуть передбачатися податкові пільги та порядок їх застосування.

Органи місцевого самоврядування не мають права встановлювати індивідуальні пільгові ставки місцевих податків та зборів для окремих юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців і фізичних осіб або звільняти їх від сплати таких податків та зборів.

Органи місцевого самоврядування повинні розробити і затвердити положення про всі податки і збори, які будуть застосовуватися у відповідному бюджетному періоді на відповідній території [15]. Це стосується і тих податків, порядок справляння яких чітко визначений нормами ПКУ і не може змінюватися (наприклад, порядок справляння транспортного податку або єдиного податку для платників четвертої групи).

За загальним правилом ставки місцевих податків та зборів встановлюються місцевими органами влади, які повинні ухвалити і оприлюднити відповідне рішення до 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлених місцевих податків та зборів або змін до них.

Офіційно оприлюднене рішення про встановлення місцевих податків та зборів є основним нормативно-правовим актом з питань оподаткування місцевими податками та зборами на території відповідної територіальної громади. Окрім того, протягом 10 днів з дня оприлюднення рішення про встановлення місцевих податків та зборів його копію потрібно надіслати до контролюючого органу, в якому перебувають на обліку платники відповідних місцевих податків та зборів.

Далі розглянемо головні особливості справляння кожного з податків та зборів, перелічених вище.

Податок на майно включає три місцеві податки:

- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- транспортний податок;
- плата за землю [45].

Об’єктом оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є об’єкт житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його частка [45].

Об’єкти житлової нерухомості – це будівлі, віднесені відповідно до законодавства до житлового фонду, дачні та садові будинки [16, с. 412].

База оподаткування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки це загальна площа об’єкта житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його часток [16, с. 414].

База оподаткування об’єктів житлової та нежитлової нерухомості, обчислюється органами ДПС на підставі даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, що безоплатно надаються органами державної реєстрації прав на нерухоме майно або на підставі оригіналів відповідних документів платника податків, зокрема документів на право власності.

База оподаткування об’єктів житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі їх часток, що перебувають у власності юридичних осіб, обчислюється такими особами самостійно виходячи із загальної площі кожного окремого

об’єкта оподаткування на підставі документів, що підтверджують право власності на такий об’єкт [45].

Об'єкти житлової та нежитлової нерухомості (крім земельної ділянки), що перебувають у власності фізичних та юридичних осіб, оподатковуються за ставкою, визначеною рішенням сільської, селищної, міської ради або ради громади союзних територій за місцезнаходженням. (зонування) та тип такого нерухомого майна. Ставка такого податку не перевищує 1,5% розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, для бази оподаткування 1 квадратний метр [27, с. 166].

Обчислення суми податку з об’єкта / об’єктів житлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних осіб, здійснюється контролюючим органом за місцем податкової адреси (місцем реєстрації) власника такої нерухомості у такому порядку:

а) за наявності у власності платника податку одного об’єкта житлової нерухомості, в тому числі його частки, податок обчислюється, виходячи з бази оподаткування, зменшеної відповідно до підпунктів "а" або "б" підпункту 266.4.1 пункту 266.4 цієї статті, та відповідної ставки податку;

б) за наявності у власності платника податку більше одного об’єкта житлової нерухомості одного типу, в тому числі їх часток податок обчислюється виходячи із сумарної загальної площі таких об’єктів, зменшеної відповідно до підпунктів "а" або "б" підпункту 266.4.1 пункту 266.4 цієї статті, та відповідної ставки податку;

в) за наявності у власності платника податку об’єктів житлової нерухомості різних видів, у тому числі їх часток, податок обчислюється виходячи із сумарної загальної площі таких об’єктів, зменшеної відповідно до підпункту "в" підпункту 266.4.1 пункту 266.4 цієї статті, та відповідної ставки податку;

г) сума податку, обчислена з урахуванням підпунктів "б" і "в" цього підпункту, розподіляється контролюючим органом пропорційно до питомої ваги загальної площі кожного з об’єктів житлової нерухомості;

ґ) за наявності у власності платника податку об’єкта (об’єктів) житлової нерухомості, у тому числі його частки, що перебуває у власності фізичної чи юридичної особи – платника податку, загальна площа якого перевищує 300 квадратних метрів (для квартири) та/або 500 квадратних метрів (для будинку), сума податку, розрахована відповідно до підпунктів "а"-"г" цього підпункту, збільшується на 25000 гривень на рік за кожен такий об’єкт житлової нерухомості (його частку) [45].

Базовий податковий (звітний) період із податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки дорівнює календарному року.

Транспортний податок — це майновий податок, який зараховується до місцевого бюджету. Платниками транспортного податку є фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які мають зареєстровані в Україні згідно з чинним законодавством власні легкові автомобілі, що є об’єктами оподаткування [30, с. 146].

Об’єктом оподаткування є легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п’яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року [45].

Така вартість визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику економічного, соціального розвитку і торгівлі.

Щороку до 1 лютого податкового (звітного) року центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику економічного, соціального розвитку і торгівлі, на своєму офіційному веб-сайті розміщується перелік легкових автомобілів, з року випуску яких минуло не більше п’яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, який повинен містити такі дані щодо цих автомобілів: марка, модель, рік випуску, об’єм циліндрів двигуна, тип пального.

Базою оподаткування транспортного податку є легковий автомобіль.

Ставка податку встановлюється з розрахунку на календарний рік у розмірі 25 000,00 гривень за кожен легковий автомобіль, що є об’єктом оподаткування. Базовий податковий (звітний) період із транспортного податку дорівнює календарному року [45].

Податок сплачується за місцем реєстрації об’єктів оподаткування і зараховується до відповідного бюджету.

Плата за землю – це обов’язковий платіж у складі податку на майно, що справляється у формі земельного податку або орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності за ПКУ. Платниками податку є: власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) та землекористувачі [45].

Об'єктами оподаткування плати за землю є: земельні ділянки, які перебувають у власності або користуванні; земельні частки (паї), які перебувають у власності.

Базою оподаткування плати за землю є: нормативна грошова оцінка земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного відповідно до порядку, встановленого цим розділом; площа земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено [45].

Рішення рад щодо нормативної грошової оцінки земельних ділянок, розташованих у межах населених пунктів, офіційно оприлюднюється відповідним органом місцевого самоврядування до 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування нормативної грошової оцінки земель або змін (плановий період). В іншому разі норми відповідних рішень застосовуються не раніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим періодом.

Ставка податку за земельні ділянки, нормативну грошову оцінку яких проведено, встановлюється у розмірі не більше 3 відсотків від їх нормативної грошової оцінки, для земель загального користування – не більше 1 відсотка від їх нормативної грошової оцінки, а для сільськогосподарських угідь – не менше 0,3 відсотка та не більше 1 відсотка від їх нормативної грошової оцінки [45].

Ставка земельного податку встановлюється у розмірі не більше 12 відсотків від їх нормативної грошової оцінки за земельні ділянки, які перебувають у постійному користуванні суб'єктів господарювання (крім державної та комунальної форми власності). .

Ставки земельного податку за земельні ділянки, розташовані за межами населених пунктів, нормативну грошову оцінку яких не проведено. Ставка податку за земельні ділянки, розташовані за межами населених пунктів, встановлюється у розмірі не більше 5 відсотків від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області, а для сільськогосподарських угідь - не менше 0,3 відсотка та не більше 5 відсотків від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області.

Базовим податковим (звітним) періодом для плати за землю є календарний рік, який розпочинається 1 січня і закінчується 31 грудня того ж року (для новостворених підприємств та організацій, а також у зв'язку із набуттям права власності та/або користування на нові земельні ділянки може бути меншим 12 місяців) [45].

Власники землі та землекористувачі сплачують плату за землю з дня виникнення права власності або права користування земельною ділянкою. У разі припинення права власності або права користування земельною ділянкою плата за землю сплачується за фактичний період перебування землі у власності або користуванні у поточному році.

Спочатку поговоримо про один із найважливіших і прогресивних місцевих податків – єдиний податок. Адже такі податки можуть як сприяти, так і гальмувати розвиток малого та середнього підприємництва в громадах відповідних територій. В основному це пов'язано з головною особливістю єдиного податку, яка полягає в заміні кількох податків одночасно. Зокрема, його платники звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з таких податків і зборів:

1) податку на прибуток підприємств;

2) податку на доходи фізичних осіб у частині доходів, отриманих у результаті господарської діяльності платника єдиного податку першої — третьої груп (фізичної особи);

3) ПДВ з операцій з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, крім податку на додану вартість, що сплачується фізичними особами та юридичними особами;

4) земельного податку, крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються платниками єдиного податку першої — третьої груп для провадження господарської діяльності та платниками єдиного податку четвертої групи для ведення сільськогосподарського товаровиробництва;

5) рентної плати за спеціальне використання води платниками єдиного податку четвертої групи [45].

Суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, поділяються на такі групи платників єдиного податку:

1) перша група – фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 167 розмірів МЗП, - у 2023 році це 1 118 900,00 грн. (6700,00 грн. х 167);

2) друга група – фізичні особи – підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та / або населенню, виробництво та / або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв:

а) не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб;

б) обсяг доходу не перевищує 834 розміри МЗП, - у 2023 році це 5 587 800,00 грн. (6700,00 грн. х 834);

3) третя група – фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційноправової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 1167 розмірів МЗП, - у 2023 році 7 818 900,00 грн. (6700,00 грн. х 1167);

4) четверта група – сільськогосподарські товаровиробники:

а) юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків;

б) фізичні особи – підприємці, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства, зареєстрованого відповідно до Закону України «Про фермерське господарство», за умови виконання сукупності таких вимог:

–здійснюють виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власновирощеної або відгодованої продукції та її продаж;

– провадять господарську діяльність (крім постачання) за місцем податкової адреси;

– не використовують працю найманих осіб;

– членами фермерського господарства такої фізичної особи є лише члени її сім'ї у визначенні частини другої ст. 3 Сімейного кодексу України;

– площа сільськогосподарських угідь та / або земель водного фонду у власності та / або користуванні членів фермерського господарства становить не менше двох гектарів, але не більше 20 гектарів [45].

Не можуть бути платниками єдиного податку першої – третьої груп:

а) суб'єкти господарювання (юридичні особи та фізичні особи - підприємці), які здійснюють:

1) діяльність з організації, проведення азартних ігор, лотерей (крім розповсюдження лотерей), парі (букмекерське парі, парі тоталізатора);

2) обмін іноземної валюти;

3) виробництво, експорт, імпорт, продаж підакцизних товарів (крім роздрібного продажу паливно-мастильних матеріалів в ємностях до 20 літрів та діяльності фізичних осіб, пов'язаної з роздрібним продажем пива, сидру, пері (без додання спирту) та столових вин);

4) видобуток, виробництво, реалізацію дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, у тому числі органогенного утворення (крім виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння);

5) видобуток, реалізацію корисних копалин, крім реалізації корисних копалин місцевого значення;

6) діяльність у сфері фінансового посередництва, крім діяльності у сфері страхування, яка здійснюється страховими агентами, визначеними Законом України «Про страхування», сюрвейєрами, аварійними комісарами та аджастерами, визначеними розділом III ПКУ;

7) діяльність з управління підприємствами;

8) діяльність з надання послуг пошти (крім кур'єрської діяльності), діяльність з надання послуг фіксованого телефонного зв'язку з правом технічного обслуговування та експлуатації телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електрозв'язку (місцевого, міжміського, міжнародного), діяльність з надання послуг фіксованого телефонного зв'язку з використанням безпроводового доступу до телекомунікаційної мережі з правом технічного обслуговування і надання в користування каналів електрозв'язку (місцевого, міжміського, міжнародного), діяльність з надання послуг рухомого (мобільного) телефонного зв'язку з правом технічного обслуговування та експлуатації телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електрозв'язку, діяльність з надання послуг з технічного обслуговування та експлуатації телекомунікаційних мереж, мереж ефірного теле- і радіомовлення, проводового радіомовлення та телемереж;

9) діяльність з продажу предметів мистецтва та антикваріату, діяльність з організації торгів (аукціонів) виробами мистецтва, предметами колекціонування або антикваріату;

10) діяльність з організації, проведення гастрольних заходів;

б) фізичні особи - підприємці, які здійснюють технічні випробування та дослідження (група 74.3 КВЕД ДК 009:2005), діяльність у сфері аудиту;

в) фізичні особи – підприємці, які надають в оренду земельні ділянки, загальна площа яких перевищує 0,2 гектара, житлові приміщення та/або їх частини, загальна площа яких перевищує 400 квадратних метрів, нежитлові приміщення (споруди, будівлі) та/або їх частини, загальна площа яких перевищує 900 квадратних метрів;

г) страхові (перестрахові) брокери, банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, інші фінансові установи, визначені законом; реєстратори цінних паперів;

г) суб'єкти господарювання, у статутному капіталі яких сукупність часток, що належать юридичним особам, які не є платниками єдиного податку, дорівнює або перевищує 25 відсотків;

д) представництва, філії, відділення та інші відокремлені підрозділи юридичної особи, яка не є платником єдиного податку;

е) фізичні та юридичні особи – нерезиденти [45].

Розглянувши місцеві податки перейдемо до зборів. Так, зокрема, туристичний збір — це місцевий збір, кошти від якого зараховуються до місцевого бюджету. Місцеві ради самостійно приймають рішення про необхідність справляння даного збору на території громади.

Платниками туристичного збору є громадяни України, іноземці, а також особи без громадянства, які прибувають на територію адміністративно-територіальної одиниці, на якій діє рішення сільської, селищної, міської ради або ради об’єднаної територіальної громади, що створена згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, про встановлення

туристичного збору, та отримують (споживають) послуги з тимчасового проживання (ночівлі) із зобов'язанням залишити місце перебування в зазначений строк [45].

Базою справляння туристичного збору є вартість усього періоду проживання (ночівлі) в місцях, за вирахуванням податку на додану вартість. Базовий податковий (звітний) період по туристичному збору дорівнює календарному кварталу.

Згідно з рішенням сільської, селищної, міської ради або ради об'єднаної територіальної громади, що створена згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, справляння туристичного збору може здійснюватися: адміністраціями готелів, кемпінгів, мотелів, гуртожитків для приїжджих та іншими закладами готельного типу, санаторно-курортними закладами; квартирно-посередницькими організаціями, які направляють неорганізованих осіб на поселення у будинки (квартири), що належать фізичним особам на праві власності або на праві користування за договором найму; юридичними особами або фізичними особами - підприємцями, які уповноважуються сільською, селищною, міською радою або радою об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, справляти збір на умовах договору, укладеного з відповідною радою [53, с. 62].

Платниками туристичного збору не можуть бути особи, які:

а) постійно проживають, у тому числі на умовах договорів найму, у селі, селищі або місті, радами яких встановлено такий збір;

б) особи, які прибули у відрядження;

в) інваліди, діти-інваліди та особи, що супроводжують інвалідів I групи або дітей інвалідів (не більше одного супроводжуючого);

г) ветерани війни та учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції;

д) особи, які прибули за путівками (курсівками) на лікування, оздоровлення, реабілітацію до лікувально-профілактичних, фізкультурно-

оздоровчих та санаторно-курортних закладів, що мають ліцензію на медичну практику та акредитацію центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров’я;

е) діти віком до 18 років;

є) дитячі лікувально-профілактичні, фізкультурно-оздоровчі та санаторно-курортні заклади [53, с. 62].

Платниками туристичного збору є громадяни України, іноземці, а також особи без громадянства, які прибувають на територію м. Києва та отримують (споживають) послуги з тимчасового проживання (ночівлі) із зобов'язанням залишити місце перебування в зазначений строк.

Збір за місця для паркування транспортних засобів це місцевий збір, кошти від якого зараховуються до місцевого бюджету. Платниками збору за місця для паркування транспортних засобів є юридичні особи, їх філії (відділення, представництва), фізичні особи - підприємці, які згідно з рішенням сільської, селищної, міської ради або ради об’єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, організовують та провадять діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування та спеціально відведених автостоянках.

Об’єктом оподаткування збору за місця для паркування транспортних засобів є земельна ділянка, яка згідно з рішенням сільської, селищної, міської ради або ради об’єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, спеціально відведена для забезпечення паркування транспортних засобів на автомобільних дорогах загального користування, тротуарах або інших місцях, а також комунальні гаражі, стоянки, паркінги (будівлі, споруди, їх частини), які побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету, за винятком площі земельної ділянки, яка відведена для безоплатного паркування транспортних засобів [53, с. 69].

Базою оподаткування збору за місця для паркування транспортних засобів є площа земельної ділянки, відведена для паркування, а також площа

комунальних гаражів, стоянок, паркінгів (будівель, споруд, їх частин), які побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету [45].

Розміри та порядок надходження коштів до бюджету визначаються відповідною сільською, селищною, міською радою або радою громади територіальної громади.

Ставки збору встановлюються за кожний день провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів у гривнях за 1 кв. метр площі земельної ділянки, відведеної для організації та провадження такої діяльності, у розмірі до 0,075 відсотка мінімальної заробітної плати, установленої законом на 1 січня податкового (звітного) року. При визначенні ставки збору сільські, селищні, міські ради або ради об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, враховують місцезнаходження спеціально відведених місць для паркування транспортних засобів, площу спеціально відведеного місця, кількість місць для паркування транспортних засобів, спосіб поставлення транспортних засобів на стоянку, режим роботи та їх заповнюваність [53, с. 70].

Базовий податковий (звітний) період збору за місця для паркування транспортних засобів дорівнює календарному кварталу [45].

Таким чином, проведене дослідження надало змогу окреслити основні елементи діючих в Україні місцевих податків і зборів. Основними проблемами системи місцевого оподаткування в Україні, на нашу думку, є: кількість місцевих податків і зборів невелика порівняно з іншими країнами, сягає 50-100; незацікавленість органів місцевої влади в додатковому залученні коштів через стягнення місцевих податків і зборів; відсутність зв'язку між рівнем надання комунальних послуг на території та податковим навантаженням на населення; неефективні індивідуальні ставки місцевих податків, які не забезпечують стабільні надходження до місцевих бюджетів; незначна фіскальна роль місцевого оподаткування у зведеному бюджеті України.

1.3. Інституційні засади розвитку місцевого оподаткування в Україні

Зважаючи на системні децентралізаційні зміни та галузеві реформи, які сьогодні здійснюються в Україні, необхідно досліджувати розвиток податкової системи в умовах, в яких вона розвивалася. Зокрема реформа місцевого самоврядування, як одна з найуспішніших, характеризувалася великим впливом на податкову систему та вимагала нових підходів до розвитку. Тому для визначення напряму розвитку актуальним є дослідження інституційного забезпечення розвитку податкової системи в умовах реформування місцевого самоврядування [52, с. 105].

Формування інституційної структури національної податкової системи відбувається в контексті вибору орієнтирів податкової політики та їх реалізації. Враховуючи значні наукові розробки в проблемі визначення природи інституційної структури та співвіднесення понять із категорією «інституційне середовище», під ним зазвичай розуміють систему формальних і неформальних інститутів та інституційні обмеження, обмеження та стимули, які функціонують як поведінка суб'єктів господарювання та їх груп встановлюється і регулюється державою.

Аналізуючи історичний процес розвитку вітчизняної податкової системи, її особливість виявляється в гострому протиріччі між платниками податків і державою. Розглядаючи податкові органи в процесі узгодження інтересів платників податків у країні, варто відзначити спрямованість на узгодження законодавства самої країни з метою забезпечення податкового регулювання, формування та забезпечення дотримання норм і прав учасників податкових відносин на забезпечити права населення на громадський контроль [43, с. 17].

Вважаємо, що до інституцій місцевого оподаткування віднесено:

- поведінкові норми та процедури, які встановлені як законодавчо, так і у звичаєвому контексті;
- законодавчі та нормативно-правові акти усіх рівнів;

- структурні формування державної та приватної форм власності, через які здійснюється задоволення потреб суспільства;ринкова культура та національний менталітет.

Здійснюючи модернізацію податкової системи, слід врахувати умови розвитку цих інститутів, адже в сукупності вони формують інституційне середовище держави. Забезпечити повне врахування усіх аспектів інституційного середовища доволі складно, оскільки воно характеризується неоднорідністю [41, с. 53].

Тому слід виділити три рівні інституційного середовища для його структуризації: формальні інститути, неформальні інститути, культурні традиції та цінності.

В цьому контексті податкову систему держави слід розглядати з позиції наявності наступних елементів:

- формальних інституцій – засоби, норми та положення, передбачені законодавством, завданням яких є регулювання функціонування податкової системи, визначення та затвердження видів податків та бюджетів, які вони включають, обґрунтування процедур адміністрування податків, обмеження та стимулювання дій учасники таких правовідносин;

- організаційні структури, які забезпечують функціонування механізмів примусового виконання встановлених норм і правил, - податкові органи, діяльність яких прямо чи опосередковано впливає на розвиток податкової системи. Такі організаційні структури мають правову основу та чітко визначені структури, система повноважень і зв'язків і підпорядкованості;

- неформальних інституцій – звичаї, умовності та традиції, які мають суттєвий вплив на формування моделі податкової культури серед суб’єктів оподаткування, визначаючи їх правову свідомість, податкову обізнаність, етику підприємництва тощо [41, с. 54].

Одним із ключових чинників формування та розвитку податкового системного середовища є реформування податкової системи, яке ґрунтується на управлінській діяльності органів влади та спрямоване на вдосконалення

податкової системи. З початку 1990-х років Україна намагається реформувати податкову систему. Остання серйозна зміна в податковому законодавстві була пов’язана з децентралізацією та реформою ефективного управління державними фінансами.

До 2014 року система формування державних доходів ґрунтувалася на засадах централізованого управління та перехідної економіки і мала здебільшого фіскальний характер. Тенденції переходу до ринкової економіки у сфері державного управління супроводжувалися спробами удосконалення податкової системи, проте характеризувалися несистемністю та неузгодженістю окремих норм, а також невідповідністю умовам [32, с. 28].

Станом на початок реформи місцевого самоврядування в Україні податкова система характеризувалася такими негативними аспектами:

- фіскальна спрямованість, яка суттєво обмежує ефективність і роль оподаткування та його функції в державному управлінні;
- нестабільність, суперечливість і складність нормативно-правового забезпечення;
- неефективність індивідуального адміністрування податків, висока вартість цього процесу порівняно з надходженнями до бюджету від сплати таких податків;
- невідповідність нормам і тенденціям розвитку податкових систем розвинених країн [22, с. 96].

Реформа та створення нової законодавчої бази в сфері оподаткування має ґрунтуватися на фундаменті існуючої податкової системи (рис. 1.4) та відповідати тенденціям розвитку оподаткування в країнах Заходу.

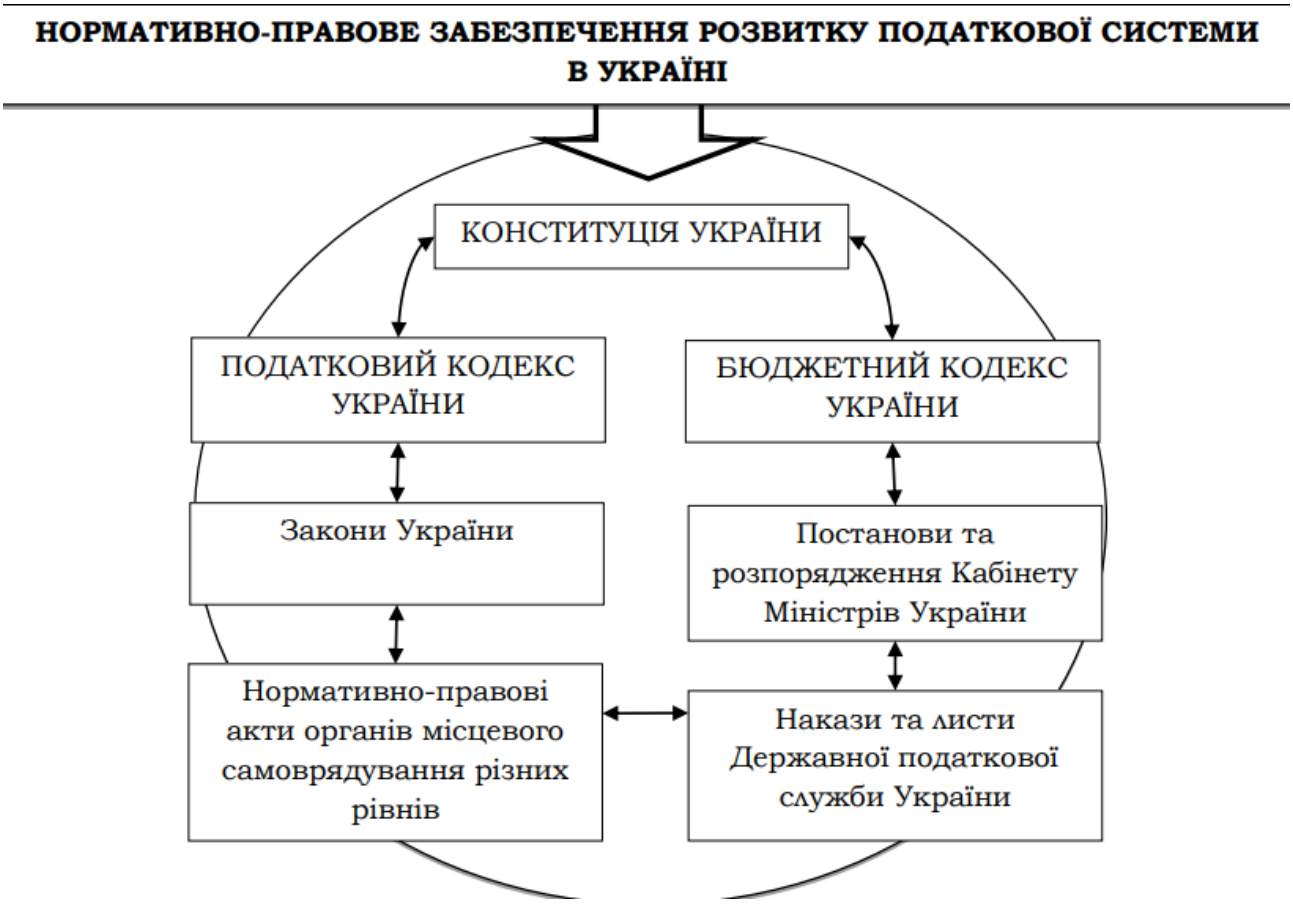

Рис. 1.4. Нормативно-правове забезпечення розвитку податкової системи в Україні*

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [4, с. 72]*

Зважаючи на відсутність більшості ключових атрибутів децентралізованої податкової системи в Україні, основними напрямами податкової реформи варто визначити такі:

- формування достатніх власних джерел доходів територіальних громад, які в разі потреби можуть залучатися земськими органами. Таким джерелом оподаткування мають бути перш за все місцеві податки, особливо податок на майно, який до реформи становив менше 5% доходів місцевих бюджетів і не має вирішальної ролі у забезпеченні фінансової незалежності громади;
- розробити дієві механізми заохочення місцевих жителів до сплати податків до бюджету з метою максимального накопичення надходжень та

забезпечення високого рівня фіскальної спроможності територіальних громад, насамперед, один із способів стимулювання суб’єктів господарювання громад до сплати місцевих податків. до бюджету громади – повною мірою зажадати від чиновників підзвітності та прозорості своїх дій та процесів прийняття рішень, що потребує посилення інституційної основи функціонування органів місцевого самоврядування [4, с. 73].

Водночас зі зменшенням податкового навантаження на суб'єктів оподаткування зменшуються обсяги грошових ресурсів, що використовуються для забезпечення функцій держави. Отже, для досягнення соціальної справедливості необхідний ефективний перерозподіл бюджетної підтримки через податкову систему, в контексті визначених пріоритетів економічного та соціального зростання, з використанням чітко визначених чинників формування податкової системи. (рис. 1.5).

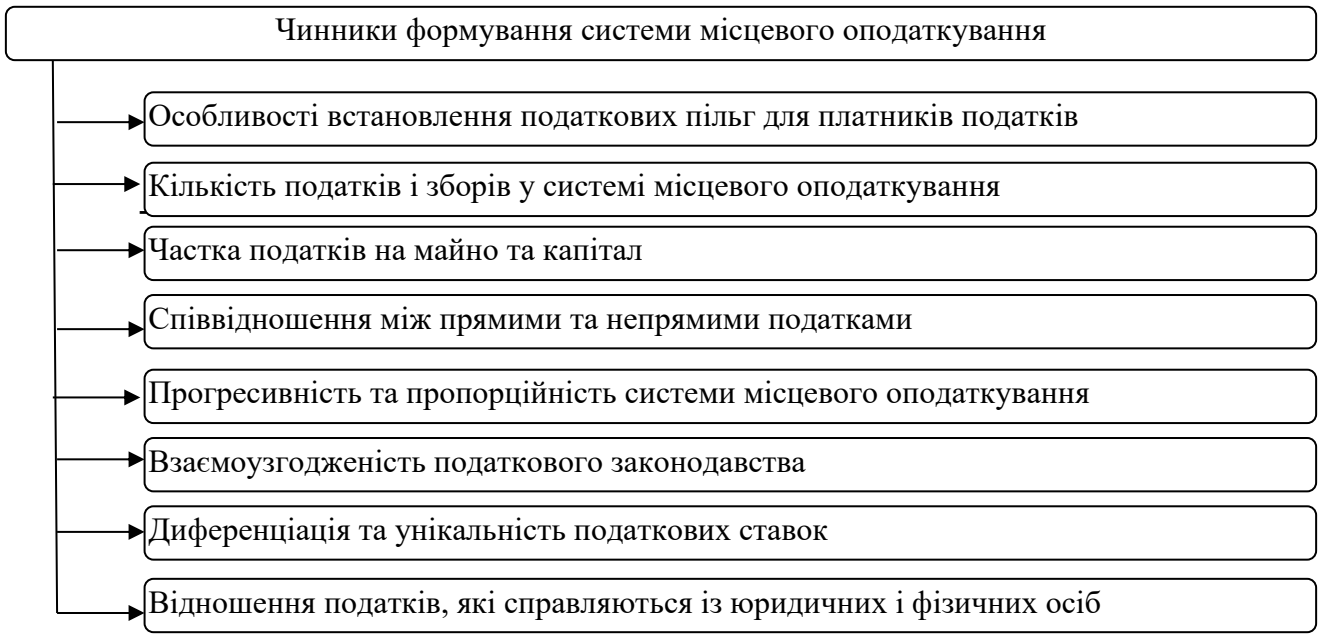

Рис. 1.5. Чинники формування системи місцевого оподаткування в Україні*

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [17, с. 75]*

Серед пріоритетів, на які слід зважати при встановленні правил оподаткування для досягнення економічного зростання, варто виділити такі:

підтримка розвитку підприємництва; обмеження тіньової економіки та зниження її рівня; формування умов для залучення інвестицій.

Серед орієнтирів для досягнення соціального розвитку – наступні:

- формування умов для забезпечення високого рівня зайнятості і самозайнятості населення;
- встановлення раціонального податкового навантаження;
- застосування справедливої системи оподаткування до різних платників;
- ефективний перерозподіл доходів між платниками податків з різним рівнем доходів;

Отже, аналізуючи інституційне забезпечення розвитку місцевого оподаткування в Україні, можна зробити такі висновки. З моменту здобуття Україною незалежності були спроби реформувати податкову систему та рухати її в бік гармонізації з розвиненими країнами, але не завжди з позитивними результатами. Проте в умовах децентралізації та змін в організації місцевої влади доцільно розробити комплексний підхід до розвитку податкової системи для зміцнення спроможності місцевого самоврядування та формування нової фіскальної основи розвитку територій.

Висновки до розділу 1

За результатами проведеного дослідження в частині розкриття роль і місця місцевих податків у податковій системі України були зроблені наступні висновки.

1. У процесі аналізу історичних умов формування місцевого оподаткування в Україні було розкрито етимологію терміну «податок», проаналізовані етапи розвитку місцевого самоврядування з часів рабовласницького суспільства до теперішнього часу, розглянуто структуру місцевого оподаткування, з’ясовані еволюційні етапи розвитку місцевих подітків і зборів за часів незалежності України. Це все дозволило сформувати підгрунття

для розкриття економічної сутності та класифікації місцевих податків і зборів, а також визначення їх ролі у формування зведеного бюджету України.

2. Розкриваючи економічну сутність місцевих податків і зборів, було визначено конкретний перелік податків і зборів, які на сьогодні сплачуються до місцевого бюджету. Визначено роль і місце місцевим податками і зборам у складі податкової системи України. Розглянуто характеристику основних елементів таких місцевих податків і зборів, як: податок на майно (зокрема, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;транспортний податок;плата за землю), єдиний податок; туристичний збір, збір за паркування транспортних засобів, тощо.

3. У контексті аналізу нормативно-правових заходів, якими супроводжувалися податкові реформи в умовах децентралізації, визначено напрями розвитку податкової системи, зокрема: формування адекватних джерел доходів для самих територіальних громад; ефективні механізми заохочення місцевих жителів до сплати місцевих податків. Незважаючи на зміни в системі нормативно-правового забезпечення розвитку податкової системи в контексті реформи місцевого самоврядування в Україні, проблеми, пов’язані з фіскальною спрямованістю, нестабільністю, суперечливістю та складністю, адміністративною неефективністю окремих податкових питань тенденції нерегулювання та податкового розвитку залишаються невирішеними в системах розвинених країн.

РОЗДІЛ 2. РОЛЬ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ БАЗИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз сучасних реалій організації адміністрування місцевих податків і зборів

Під адмініструванням місцевих податків і зборів ми розуміємо складовий елемент фіскального (податкового) адміністрування, обумовлений не тільки організаційною структурою та функціональними повноваженнями контролюючих органів у сфері регулювання податкових відносин на локальному рівні, а й базований на принципах справедливості (рівність перед законом усіх учасників податкових правовідносин), передбачуваності (адекватна та своєчасна реакція податкових органів на різні моделі поведінки платників податків) й ефективності (досягнення високих результатів за мінімальних затрат) [38, с. 63].

Адже саме податковий апарат держави в ринковій економіці, тісно взаємодіючи з платниками податків, має створити систему, яка забезпечить достатній обсяг надходжень місцевих податків і зборів для виконання функцій та завдань у межах власної компетенції органів місцевого самоврядування.

На жаль, історично склалося так, що, незважаючи на рівень суспільно-політичного розвитку країни, більшість платників не бажає сплачувати місцеві податки та збори, навіть якщо й усвідомлює їх роль і значення в забезпеченні суспільного добробуту на локальному рівні. Природно, що податкові органи стали одним із інститутів, недовіра до якого виявилася найбільшою [47, с. 189].

Перші кроки на шляху до побудови сучасного податкового апарату держави були зроблені ще на початку 1990 рр. і пов’язані зі зародженням приватної власності, розвитком підприємництва, прийняттям засадничих нормативно-правових документів у сфері місцевого оподаткування. Зокрема, на етапі становлення в Україні інституту місцевих податків і зборів:

– сформовано централізовану вертикальну структуру податкових органів із яскраво вираженою спеціалізацією за напрямками податкової роботи;

– у податкових інспекціях створювали за видами податків відділи, які паралельно виконували облікові, контрольні й інформаційні функції;

– навчання персоналу обмежували проведенням семінарів із питань змін і доповнень у бюджетно-податковому законодавстві;

– податкові технології були зорієнтовані на відсутність функціональної спеціалізації та значно перевантажені ручною працею;

– податкову звітність інспектори податкових органів приймали безпосередньо від платників податків із одночасною перевіркою правильності здійснення розрахунків й оформлення документів;

– технічна оснащеність становила в середньому одне автоматизоване робоче місце на кілька співробітників, а локальних мереж у ряді податкових інспекцій взагалі не було;

– інформування та пропаганду податкової дисципліни серед населення практично не здійснювали [19, с. 87].

Сьогодні управління місцевим оподаткуванням в Україні – це єдиний централізований механізм, побудований за принципом багаторівневої ієрархічної організації, кожен рівень якої має власну специфіку та функції. До податкових органів належать: апарат управління ДПС та територіальні органи, структура яких зображена на рис. 2.1.

У сучасних умовах велике фіскальне значення місцевих податків і зборів пов’язане, головним чином, із достатньо широкою базою оподаткування та прямим зв’язком між доходами та майновим станом платників податків та їх надходженнями до місцевого бюджету. Проте фіскальна ефективність місцевого оподаткування можлива лише за умов достатньо високого національного та регіонального економічного розвитку, а також за умов комплексного регіонального моніторингу надходжень.

Рис. 2.1. Організаційна структура ДПС України*

**Джерело: розроблено авторкою*

У 2017–2021 рр. надходження місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів в Україні зростали по всіх регіонах (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів в Україні в регіональному розрізі у 2017–2021 рр., млн. грн.*

Адміністративно-територіальна одиниця *	Роки					Темп приросту, %	
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/ 2017	2021/ 2020
1	2	3	4	5	6	7	8
Вінницька	218,1	260,0	897,8	1373,6	1774,5	713,6	29,2
Волинська	108,4	124,5	336,7	549,4	719,6	563,8	31,0
Дніпропетровська	475,8	612,4	3220,2	4908,8	6077,1	1177,2	23,8
Донецька	535,6	440,3	1153,0	1223,7	1629,3	204,2	33,1
Житомирська	174,7	204,5	544,5	809,0	1100,3	529,8	36,0
Закарпатська	163,7	184,1	336,5	540,9	758,9	363,6	40,3
Запорізька	255,2	293,8	1271,7	2083,8	2561,0	903,5	22,9
Івано-Франківська	149,6	175,3	510,1	777,6	1021,1	582,6	31,3
Київська	335,0	417,0	1329,6	2086,6	2745,0	719,4	31,6
Кіровоградська	110,0	125,0	641,8	985,2	1221,2	1010,2	24,0
Луганська	233,7	161,3	388,2	426,5	520,3	122,6	22,0
Львівська	386,2	484,2	1220,8	1947,4	2588,9	570,4	32,9
Миколаївська	166,6	192,2	688,4	1065,3	1324,1	694,8	24,3
Одеська	443,2	510,2	1782,1	3032,1	3802,2	757,9	25,4
Полтавська	211,2	244,3	1157,9	1695,8	2152,3	919,1	26,9
Рівненська	132,3	153,3	404,6	652,1	821,7	521,1	26,0
Сумська	144,3	156,4	673,4	1012,7	1246,8	764,0	23,1
Тернопільська	117,8	129,4	373,3	576,9	784,9	566,3	36,1
Харківська	567,5	690,2	2120,8	3142,9	4032,2	610,5	28,3
Херсонська	145,3	159,7	583,7	897,7	1137,4	682,8	26,7
Хмельницька	177,2	207,1	674,1	1044,3	1309,7	639,1	25,4
Черкаська	188,5	222,2	913,9	1359,8	1685,3	794,1	23,9
Чернівецька	115,7	130,4	326,4	486,0	643,2	455,9	32,3
Чернігівська	137,8	159,2	587,5	930,0	1203,9	773,7	29,5
м. Київ	1188,1	1520,5	4904,4	8653,6	9726,3	718,6	12,4
Україна	7314,1	8055,6	27041,35	42261,6	52587,1	619,0	24,4

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [10-14]*

Так, у 2021 році найбільше надходжень місцевих податків було в Дніпропетровській (1177,2% та 23,8% порівняно з 2017 та 2020 роками), Кіровоградській (1010,2% та 24,0%) та Полтавській (919,1% та 26,9% відповідно) областях. Найменші надходження до місцевого бюджету податків і зборів були

в 2021 році у Луганській (122,6% і 22,0% відповідно порівняно з 2017 і 2020 роками), Донецькій (204,2% і 33,1% відповідно) та Закарпатській областях відповідно (363,6 % і 40,3%)

У 2017–2021 рр. надходження місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів України в регіональному розрізі значно відрізнялися (рис. 2.2).

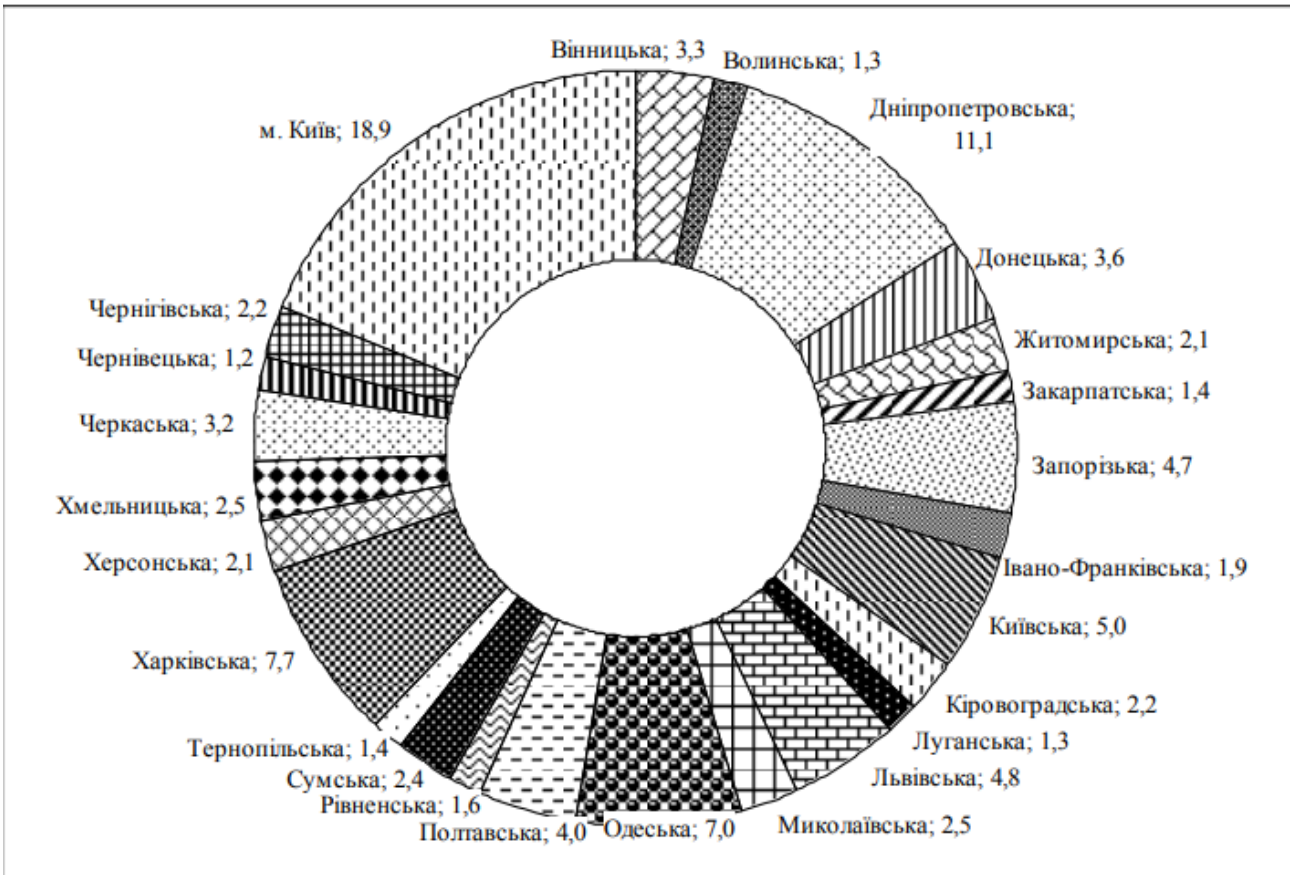

Рис. 2.2. Структура надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів України протягом 2017–2021 рр., %*

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [10-14]*

Так, у 2017–2021 роках за середнім показником найбільша частка надходжень місцевих податків до місцевого бюджету припадає на м. Київ (18,9%), Дніпропетровську (11,1%) та Харківську (7,7%) області, тобто розвинуте бізнес-середовище регіональної одиниці з найбільшим доходом. У 2017-2021 роках за аналогічними показниками найменшу частку місцевих бюджетів за місцевими податками і зборами мали Чернівецька (1,2%), Волинська

(1,3%) з найнижчим рівнем промислового розвитку та Луганська області (1,3%) через активну фазу бойових дій в цьому регіоні.

Структура надходжень податку на майно до місцевих бюджетів України в регіональному розрізі в середньому протягом 2017–2021рр. зображена на рис. 2.3.

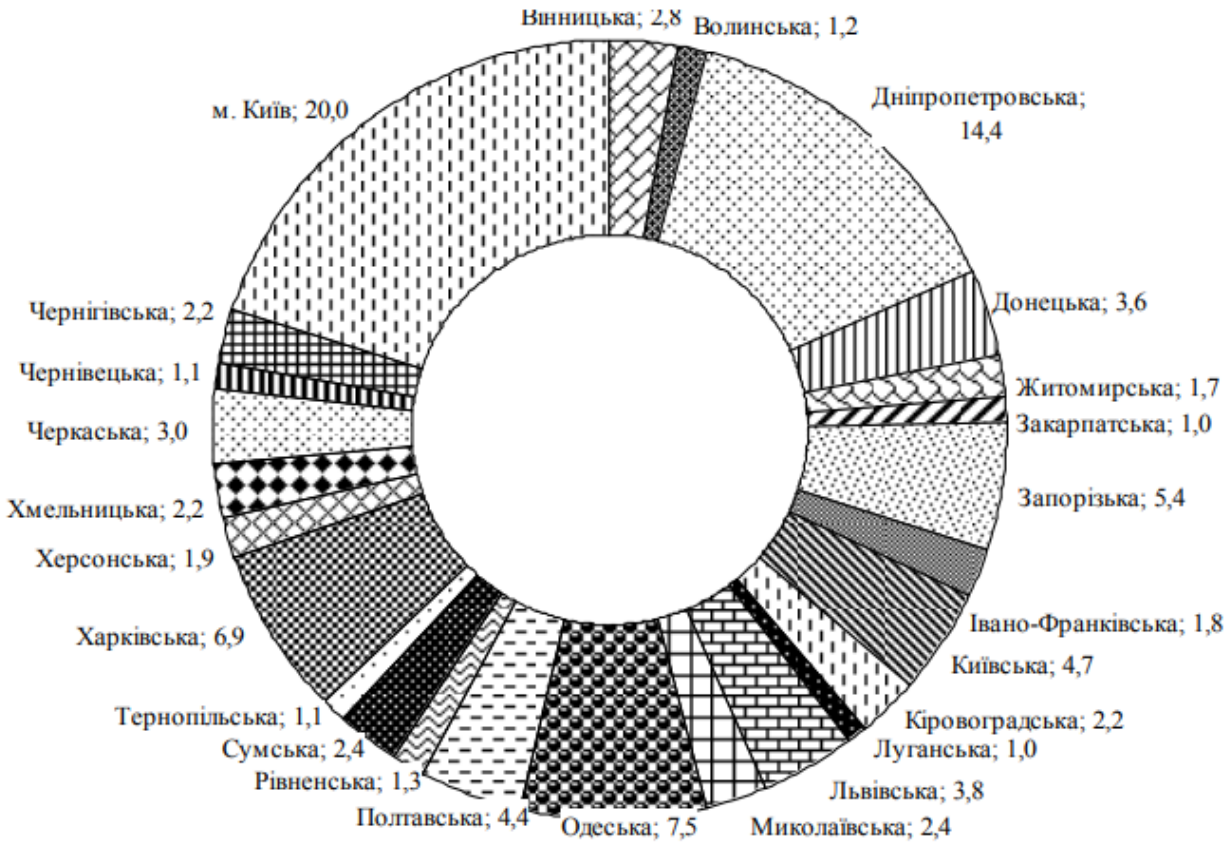

Рис. 2.3. Структура надходжень податку на майно до місцевих бюджетів України протягом 2017–2021 рр., %*

Джерело: розраховано та складено авторкою на основі [10-14]

У середньому за 2017–2021 роки найбільша частка надходжень податку на майно до місцевих бюджетів припадає на міста Київ (20,0%), Дніпропетровську (14,4%) та Одеську (7,5%) області, тобто на територіальні одиниці де найвища ставка плати за землю у відповідності до кадастрової оцінки.

Найменшу середню частку надходжень податку на майно до місцевих бюджетів у 2017-2021 роках мали Закарпатська (1,0%), Луганська (1,0%) та Чернівецька (1,1%) області, тобто в регіонах із найменшою площею та

невеликою кількістю зареєстрованих власників дорогих автомобілів і нерухомості.

Структура надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів України за 2017-2021 роки зображена на рис. 2.4.

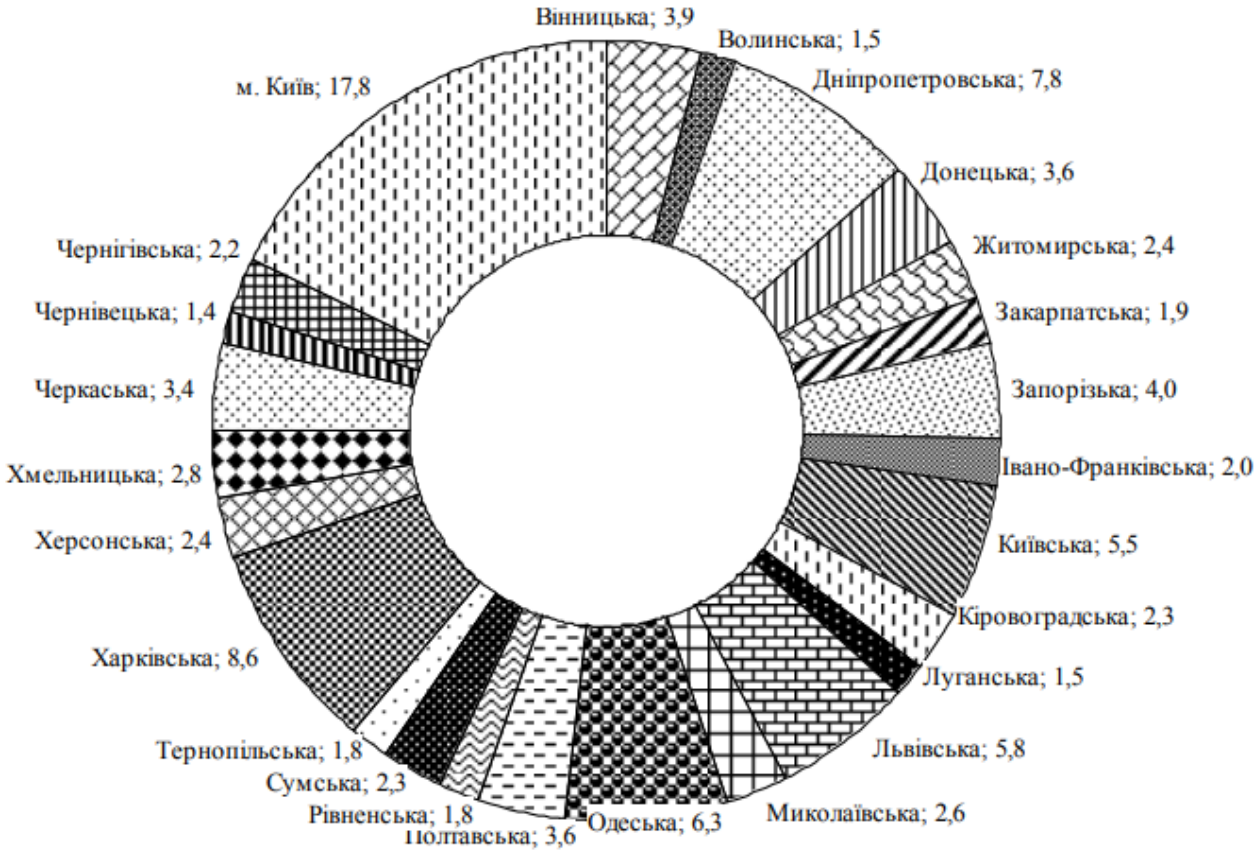

Рис. 2.4. Структура надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів України в регіональному розрізі у середньому в 2017–2021 рр., %*

**Джерело: розраховано та складено авторкою на основі [10-14]*

Протягом 2017-2021 років у середньому Київська (17,8%), Харківська (8,6%) та Дніпропетровська (7,8%) області – отримали найбільшу частку надходжень до місцевих бюджетів від єдиного податку. Це пов’язано з тим, що в цих територіальних одиницях найбільша кількість зареєстрованих суб’єктів малого підприємництва. Найменшу частку надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів протягом 2017-2021 років мали Чернівецька (1,4%), Луганська (1,5%) та Волинська (1,5%) області. Це регіони з несприятливими умовами розвитку малого бізнесу.

У 2017–2021 рр. у середньому по Україні частка єдиного податку в податкових надходженнях місцевих бюджетів характеризувавлася значними відхиленнями за регіонами.

Так, у 2017–2021 рр. у середньому найбільша питома вага єдиного податку в податкових доходах місцевих бюджетів спостерігалася у Херсонській (13,1%), Харківській (13,0%) і Черкаській (12,5%) областях, що зумовлено наявністю сприятливого підприємницького середовища у цих регіонах і значною кількістю платників, що перебувають на спрощеній системі оподаткування.

Протягом 2017–2021 рр. у середньому найменша частка єдиного податку в податкових надходженнях місцевих бюджетів була у Донецькій (5,4%), і Луганській (7,6%) областях, що пов’язано з веденням воєнний дій на окремих територіях.

Структура надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів України в регіональному розрізі протягом 2017–2021 років зображена на рис. 2.5.

Протягом 2017–2021 рр. за середнім показником найбільша частка надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів припадала на м. Київ (32,6%), Львівську (14,3%) та Одеську (12,2%) області. У 2017–2021рр. за аналогічним показником найменша частка надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів спостерігалася у Луганській (0,3%), Кіровоградській (0,3%) і Сумській (1,3%) областях.

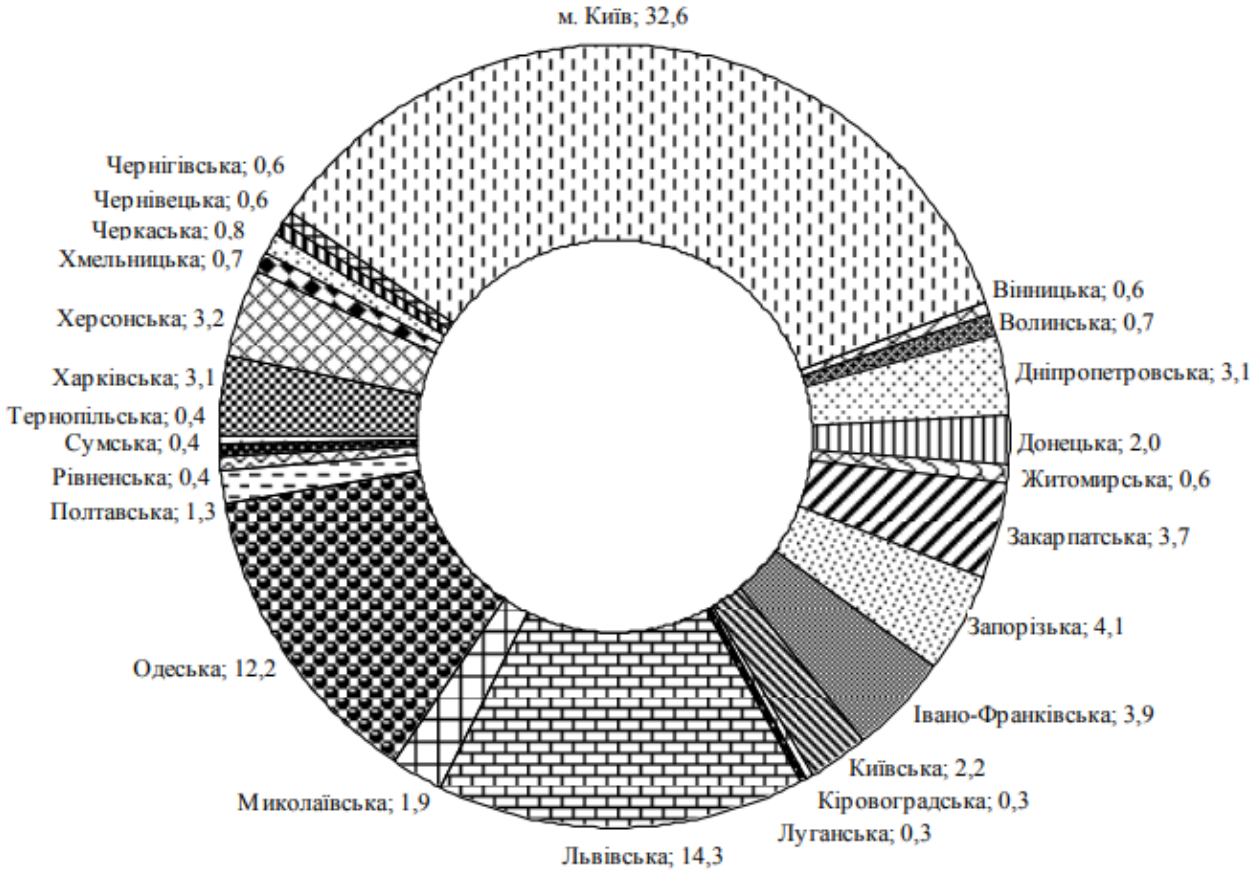

Рис. 2.5. Структура надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів України в регіональному розрізі в середньому в 2017–2021 рр., %*

**Джерело: розраховано та складено авторкою на основі [10-14]*

Структура надходжень збору за місця для паркування транспорту до місцевих бюджетів України за регіонами в середньому протягом 2017–2021 рр зображено на рис.2.6.

У середньому протягом 2017-2021 років найбільша частка надходжень плати за паркування транспортних засобів до місцевих бюджетів припадала на місто Київ (37,58%), Одеську (22,33%) та Дніпропетровську (11,56%) області.

Найменшу частку доходів місцевих бюджетів від плати за паркування протягом 2017-2021 років мають Рівненська (0,001%), Кіровоградська (0,013%) та Сумська (0,078%) області. Це свідчить про те, що в цих областях місцева влада не зацікавлена у запровадженні адміністрування такого місцевого податку.

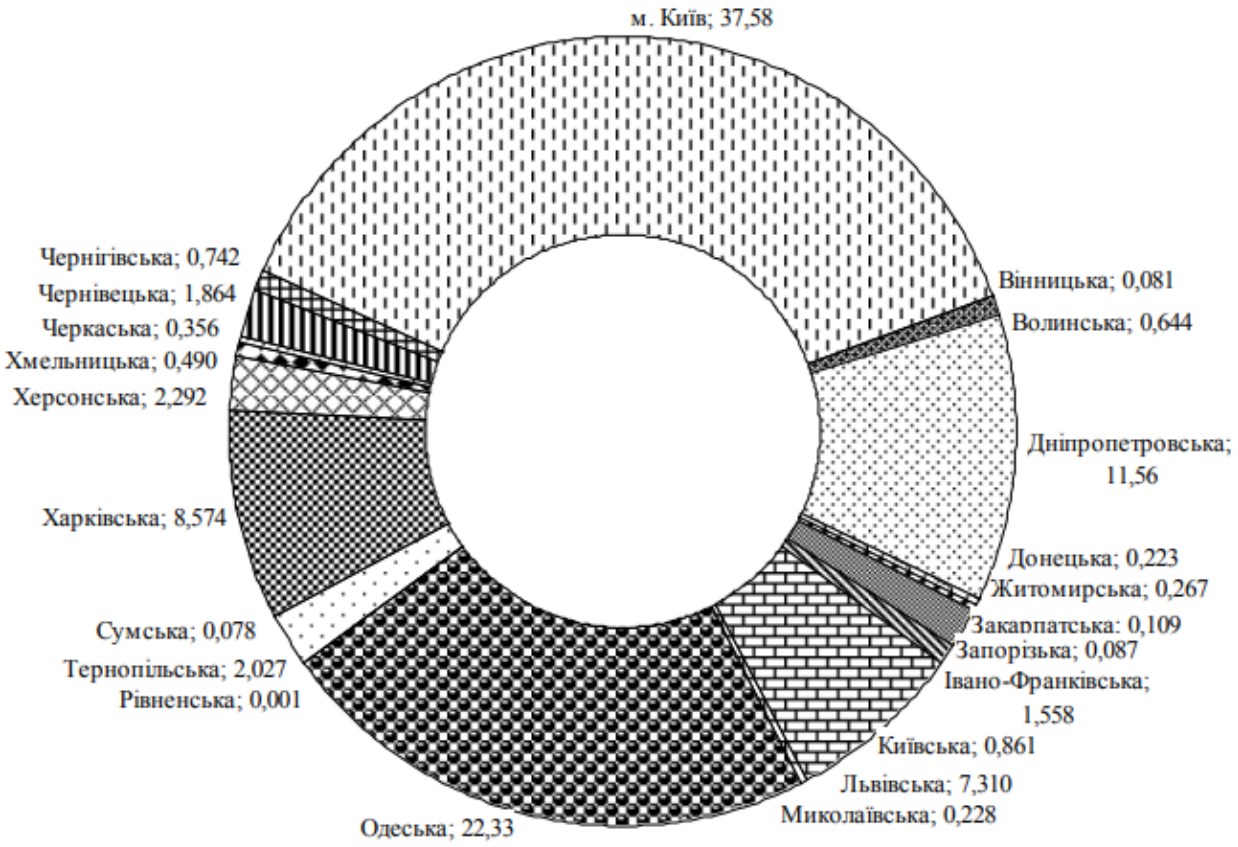

Рис. 2.6. Структура надходжень збору за місця для паркування транспорту до місцевих бюджетів України за регіонами в середньому в 2017–2021 рр., %*

**Джерело: розраховано та складено авторкою на основі [10-14]*

Отже, зробимо висновок про те, що на регіональному рівні місцеве оподаткування має такі особливості: найбільші надходження місцевих податків і зборів зосереджені в промислово розвинутих районах України, і в першу чергу на них припадає місто Київ; фіскальна ефективність місцевих податків у більшості регіонів України є досить низькою; види місцевих податків і зборів в Україні є серйозно незбалансованими; місцева влада більшості регіонів негативно ставиться до використання податкового потенціалу в частині організації адміністрування місцевих податків і зборів.

Таким чином, з усіх місцевих податків і зборів, які формують місцевий бюджет України протягом 2017-2021 років, лише податок на майно та єдиний податок найбільш повно виконали своє фіскальне призначення. Водночас місцеві

збори мають ознаки низької фіскальної ефективності, що вказує на те, що майбутня реформа місцевих зборів потребує посилення ролі місцевих бюджетів в оподаткуванні, особливо в частині організації збору таких платежів.

2.2. Функціональні механізми місцевого оподаткування

Однією з причин недостатнього фінансового забезпечення місцевого самоврядування та неефективного вирішення актуальних місцевих економічних і соціальних проблем є те, що система місцевого оподаткування є недосконалою та не відповідає принципам фінансової самоокупності, економічної ефективності, стабільності і гнучкості, тощо [3, с. 103].

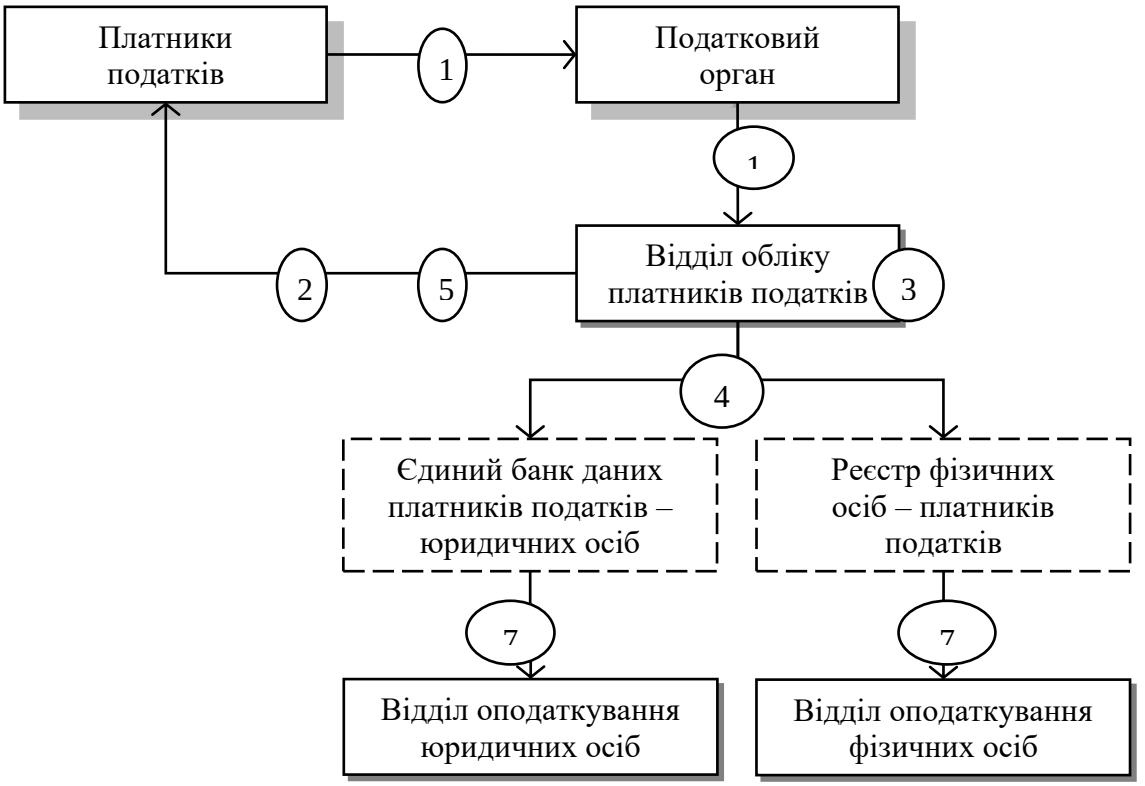
Вважаємо, що це пов'язано з недосконалістю місцевого податкового законодавства та законодавчих положень, головним чином через нечіткість механізму управління місцевими податками та зборами.

Перш ніж перейти до розгляду функціонального механізму місцевого оподаткування, необхідно з'ясувати сутність цього поняття. Ю.В. Біляк наводить дефініцію поняття «механізм оподаткування» – це сукупність усіх засобів, за допомогою яких органами державної податкової служби збираються та сплачуються відповідні податки (обов'язкові платежі) до бюджету [4, с. 369]. При цьому слід розрізняти взаємозалежні поняття-антоніми: «податкове стягнення» (послідовність бюджетних платежів, що відповідає демократичним нормам суспільного розвитку), та «податкове адміністрування» (невід'ємна частина права. примусове виконання, якого передбачає застосування податковими органами різних заходів примусу, і можливе лише в тому випадку, якщо платник податків ухиляється від сплати податків, затримує сплату податків або сплачує податки не в повному обсязі).

Функціональні механізми місцевого оподаткування передбачають не тільки адміністрування місцевих податків і зборів, що безпосередньо здійснюють відповідні відділи або сектори, а й об'єднують контрольну роботу податкового апарату держави. Зокрема, облік платників податків є однією з

основних функцій податкових органів, що створює передумови для контролю за правильністю обчислення, повнотою та своєчасністю сплати місцевих податків і зборів. Порядок взяття платників податків на податковий облік визначено у наказі ДПА України „Про затвердження Порядку обліку платників податків, зборів (обов'язкових платежів)" від 19 лютого 1998 р. № 80 і наказі ДПА України „Про удосконалення процедур взяття на облік платників податків в органах державної податкової служби" від 2 березня 2005 р. № 93, що не відповідають вимогам організації обліково-інформаційних технологій.

Алгоритм взяття платників податків на податковий облік схематично зображено на рис. 2.7.

1. Подання документів для взяття на податковий облік.
2. Повернення документів, якщо вони не відповідають вимогам.
3. Реєстрація документів у журналі реєстрації заяв і повідомлень.
4. Занесення інформації про взяття на облік платників податків.
5. Видання довідки про взяття на облік платників податків.
6. Передання списку платників податків, взятих на облік.

Рис. 2.7. Схема взяття платників податків на податковий облік*

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [45]*

Відповідно до норм чинного законодавства юридичні та фізичні особи після державної реєстрації у виконавчому комітеті міської ради міста обласного значення (у районній, районній у містах Києві державних адміністраціях) зобов'язані звернутися до податкових органів за своїм місцем розташування або місцем проживання для взяття на податковий облік. Прийняті заяви фіксують у реєстраційному журналі й заносять до Єдиного банку даних про платників податків – юридичних осіб або Реєстру фізичних осіб – платників податків. При невідповідності пакета документів законодавчо встановленим вимогам заявникам відмовляють у взятті на податковий облік із обов'язковим обґрунтуванням причини такої відмови. Тим часом в облікових процедурах слід виділити низку організаційно-технічних недоліків, які неґативно впливають на функціональні механізми місцевого оподаткування та створюють передумови незацікавленості в координації зусиль щодо встановлення партнерських відносин податкових органів з платниками податків, а саме:

– у переважній більшості податкових інспекцій нема інформаційних стендів із переліком необхідних документів для взяття на податковий облік;

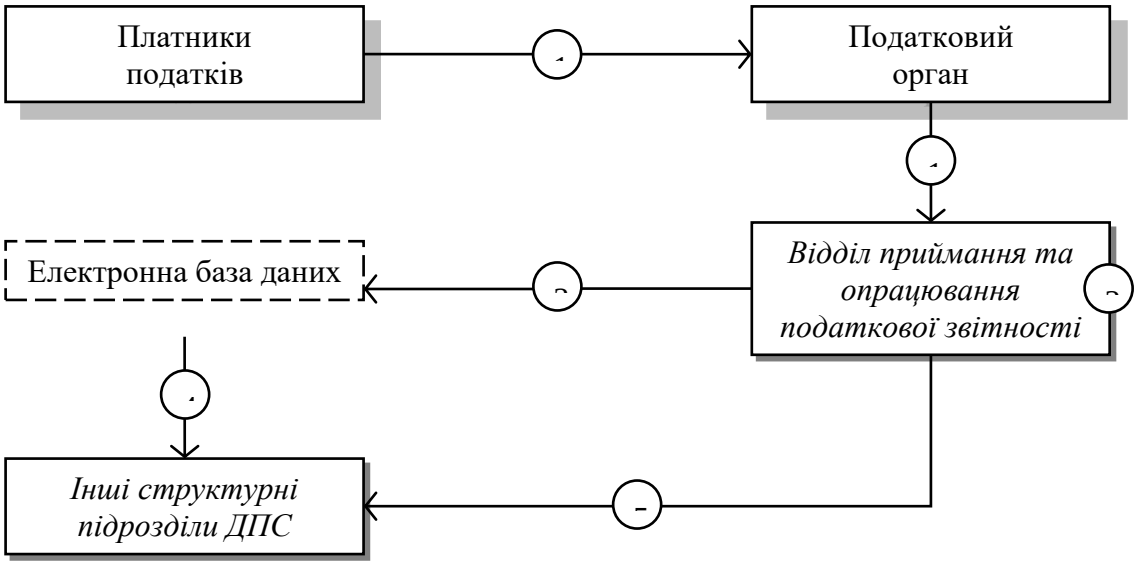
– у разі відмови щодо взяття на податковий облік не вказують причини повернення документів і не надають письмових обґрунтувань причини відмови;

– платники податків не мають змоги безкоштовно отримувати інформаційні матеріали про порядок взяття на податковий облік;

– платників податків приймають у приміщеннях, не пристосованих для облікових процедур [41, с. 101].

ДПС намагається створювати сприятливі умови для того, щоби платники податків подавали податкову звітність (рис. 2.8).

Зокрема, для її приймання в податкових інспекціях низових рівнів створено спеціалізовані підрозділи – сектори приймання та опрацювання податкової звітності. Залежно від кількості суб'єктів господарювання, які перебувають на податковому обліку, вони можуть мати самостійний статус або належати до галузевих управлінь (відділів) оподаткування.

1. Подання податкової звітності.
2. Проведення формальної перевірки податкової звітності.
3. Внесення податкової звітності до електронної бази даних і формування електронного реєстру.
4. Використання іншими структурними підрозділами ДПС показників електронної бази даних.
5. Складання акта та подання його до інших структурних підрозділів ДПС у випадку порушення термінів подання податкової звітності.

Рис. 2.8. Схема приймання й опрацювання податкової звітності в органах ДПС*

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [41, с. 102]*

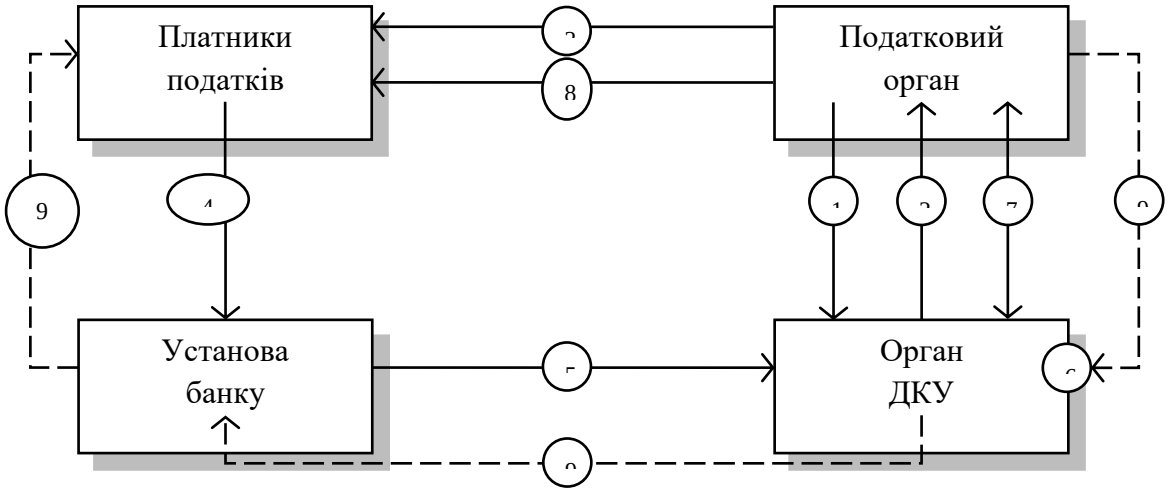
Уповноважені особи податкових органів під час прийняття податкової звітності проводять камеральну перевірку податкової звітності, під час якої підтверджують достовірність заповнених реквізитів, наявність підписів, печаток тощо. Звітні показники вносяться до електронної бази даних для подальшого використання іншими структурними підрозділами податкового органу. За допомогою програмного забезпечення здійснюється автоматизований контроль працівниками відділу прийому та обробки податкової звітності. У разі порушення встановлених строків подання податкової звітності розробляються відповідні заходи, які передаються до інших структурних підрозділів податкового органу для виявлення причин таких дій та накладення штрафних санкцій [43, с. 105].

Зважаючи на численні прогалини, що виникають під час приймання й опрацювання податкової звітності, ці процеси слід системно вдосконалювати шляхом створення зручних умов для подання звітних документів, поліпшення якості обслуговування, зменшення вартості послуг, оптимального використання людських і матеріальних ресурсів. Серед основних напрямків можливих змін виокремимо наступні: поширення процедури подання податкової звітності до податкових органів засобами через електронний кабінет платника податків; стандартизація форм податкової звітності, а також удосконалення інструкції щодо її заповнення; застосування сучасних технологій опрацювання звітних баз даних із використанням комп'ютерних засобів [46, с. 111].

Податкові розрахунки, що подають платники податків, є тими документами, на підставі яких сплачують місцеві податки і збори (рис. 2.9).

Зокрема, податкові зобов'язання, які самостійно визначили платники податків, розраховують у розділі „Розрахунки основного платежу та штрафних санкцій" зі зворотного боку картки особового рахунку. Якщо податкові зобов'язання визначають працівники податкових органів, то відповідні структурні підрозділи скеровують платникам податків податкові повідомлення, які заносять до електронного реєстру. Після завершення процедури їх узгодження показники електронного реєстру податкових повідомлень про нараховані місцеві податки та збори заносять до карток особових рахунків платників податків.

Для контролю за повнотою та своєчасністю рознесення нарахованих сум місцевих податків і зборів працівники відділу приймання та опрацювання податкової звітності щомісяця в автоматичному режимі звіряють суми податкових зобов'язань, визначених у реєстрах рознесених сум, із даними реєстрів інших структурних підрозділів податкових органів, які безпосередньо супроводжують податкове адміністрування.

1. Складання та подання органам ДКУ списків платників податків.
2. Надання інформації про відкриті рахунки в органах ДКУ.
3. Повідомлення платників податків про реквізити рахунків, відкритих в органах ДКУ.
4. Сплата місцевих податків і зборів через установи банків.
5. Перерахування коштів через систему електронних платежів.
6. Зарахування місцевих податків і зборів на аналітичні рахунки, відкриті в органах ДКУ.
7. Проведення звірення стану надходжень місцевих податків і зборів.
8. У разі відсутності інформації про сплачені місцеві податки та збори вжиття адекватних заходів, спрямованих на їх сплату.
9. Повернення надмірно або помилково сплачених місцевих податків і зборів.

Рис. 2.9. Схема нарахування та сплати місцевих податків і зборів*

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [41, с. 103]*

При виникненні розбіжностей в автоматичному режимі формують протоколи розбіжностей, а також вживають заходів для усунення причин таких невідповідностей. Для недопущення розходження показників надходжень місцевих податків і зборів періодично проводять взаємозвірку стану розрахунків. Якщо сальдо розрахунків за даними платників податків і податкових органів співпадають, то розрахунки звірені (про що роблять відмітку в книгах обліку звірки розрахунків із місцевими бюджетами). У протилежному випадку звірку розрахунків оформляють актами, що є підставою для ретельного вивчення

показників податкової звітності, записів у картках особових рахунків, встановлення причини невідповідностей [41, с. 106].

Важлива ознака місцевого оподаткування – це контрольна робота. Зокрема, за допомогою податкових перевірок органи ДПС підтримують належний рівень законослухняності платників податків, наповнюють місцеві бюджети за рахунок повного та своєчасного надходження місцевих податків і зборів, застосування штрафних санкцій, розширення бази оподаткування тощо.

Процес згаданих перевірок є достатньо конфліктним у відносинах між податковими органами і платниками податків. Водночас, це досить дорога процедура, яка потребує залучення кваліфікованих працівників, значного часу та, певним чином, відвертає суб'єктів господарювання від їх основної діяльності. Тому необхідний системний підхід до планування, підготовки та проведення податкових перевірок у сфері місцевого оподаткування за рахунок впровадження відповідного методологічного забезпечення. Тим часом поза увагою не варто залишати систематизацію напрямків контрольної роботи та процедуру її здійснення.

Тому без взаємної довіри між державою та суспільством удосконалення механізму виконання функцій місцевих податків в Україні неможливе. Консультативно-роз'яснювальна робота податківців, створення регіональних інформаційно-консультативних центрів, регулярні прес-конференції та брифінги для ЗМІ, гарячі лінії та круглі столи з питань застосування норм бюджетного та податкового законодавства, дослідження, аналіз, формування громадської думки щодо державної податкової політики, пропаганда, широкомасштабні ідеологічні просвітницькі кампанії, сприяння безкоштовному навчанню платників податків, координація з місцевими податковими органами, поглиблення співпраці з асоціаціями платників податків України, органами державної влади та громадянським суспільством та інші заходимають забезпечити адекватне та своєчасне стягнення місцевих податків.

2.3. Ефективність справляння місцевих податків і зборів

Аналіз розвитку податкової системи України в умовах фіскальної децентралізації та необхідності забезпечення фіскальної спроможності територіальних громад потребує формування нового підходу до оцінки результатів бюджетно-податкових змін, що відбулися під час реформування.

З огляду на те, що в контексті даного дослідження питання розвитку податкової системи переноситься з загальнодержавного рівня на рівень регіональних громад, вважаємо, що комплексна оцінка податкової достатності бюджету є вигідною для територіальних громад.

Метою аналізу достатності оподаткування є ранжування органів місцевого самоврядування на основі аналізу багатьох показників впливу податкової системи на місцеву фіскальну спроможність, демонстрація сильних і слабких сторін податкового розвитку на місцевому рівні, визначення тенденцій і ризиків у функціонування громад та ефективність дій територіальних органів щодо використання наданих їм повноважень у сфері місцевого оподаткування [52, с. 106].

Завданнями аналізу достатності місцевого оподаткування є:

- дослідження особливостей бюджетно-податкового забезпечення розвитку ОТГ на основі системного аналізу комплексу показників;
- вираження в кількісному вимірі рівня податкової дієвості бюджетів ОТГ;
- обґрунтування переваг, проблем, ризиків та диспропорцій податкової дієвості бюджетів ОТГ, виявлення тенденцій розвитку системи оподаткування на локальному рівні і вплив на цей процес органів місцевого самоврядвання;
- встановлення закономірностей впливу змін податкової системи на податкове забезпечення територіальних громад [52, с. 106].

Для здійснення ефективного оцінювання податкової достатності місцевих бюджетів варто акцентувати на ключові теоретико-методичні основи даного

аналізу, зокрема акцентувати на тих підходах, принципах та методах, які будуть використані у процесі аналізу.

Об’єктами аналізу достатності місцевого оподаткування є бюджети ОТГ.

Суб’єктами аналізу достатності місцевого оподаткування виступають органи державної влади та місцевого самоврядування.

Принципами на яких ґрунтується проведення аналізу достатності місцевого оподаткування є: комплексність, простота, ціле орієнтованість, об’єктивність, відносність, доступ до інформації, системність [52, с. 107].

Інформаційним забезпеченням для проведення аналізу достатності місцевого оподаткування є статистичні дані Державної служби статистики України, дані Міністерства фінансів України та органів місцевого самоврядування [62, 63, 64].

Під час оцінювання податкової достататності місцевих бюджетів використовуються наступні методи: синтез, порівняльний аналіз, багатофакторний аналіз, групування, ранжування, узагальнення, рейтингування, економіко-математичне моделювання [52, с. 108].

Аналіз здійснено за період існування та розвитку ОТГ, тобто 2020-2022рр., що дозволить не лише виявити особливості розвитку оподаткування на рівні громад, а й подивитися на їх зміну у часі.

При оцінці використовується метод побудови загальних показників, оскільки необхідно аналізувати характеристики бюджету та податкової достатності територіальних громад за кількома показниками, більшість із яких є непорівнянними величинами і не можуть бути виміряні та оцінені на основі одного. В цьому випадку доцільно залучити до аналізу складні індикатори, які включають низку обраних системних показників.

Методика інтегрального оцінювання податкової достатності місцевих бюджетів охоплює низку етапів.

На першому здійснюється відбір та формування системи груп показників за обраними напрямами та відбувається побудова матриці вихідних даних (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Коефіцієнти обрані для оцінювання податкової достатності місцевих бюджетів*

Назва	Формула розрахунку	Примітка
1. Коефіцієнт податкової забезпеченості	Розраховується як відношення податкових надходжень до місцевого бюджету до доходів місцевого бюджету з урахуванням міжбюджетних трансфертів	Вказує на рівень податкової самостійності місцевого бюджету, дозволяє акцентувати увагу на ролі податків у забезпеченні фінансової спроможності територіальної громади
2. Обсяг податкових надходжень на одну особу	Розраховується як відношення обсягу податкових надходжень до чисельності населення в громаді	Дозволяє визначити рівень забезпеченості громади з урахуванням розміру ОТГ
3. Коефіцієнт податкового нагромадження	Розраховується як відношення обсягу податкових доходів до показника попереднього періоду	Показано темпи зростання податкових надходжень до місцевих бюджетів та висвітлено ефективність розвитку та використання податкового потенціалу громади

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [18, с. 60]*

На другому етапі слід стандартизувати показники, уніфікувати шкалу показників та оцінити вплив показників-стимуляторів та показників-інгібіторів на податкову адекватність територіальних громад.

На третьому етапі підводяться підсумки підпунктів, розраховуються інтегральні показники, приймається метод середнього арифметичного. Ми вважаємо за доцільне використовувати цей підхід, оскільки зв’язок між компонентами та досліджуваними явищами є лінійним.

На четвертому етапі графічно інтерпретується та групується податкова достатність місцевих бюджетів. За результатами оцінки податкову достатність бюджетів територіальних громад пропонуємо класифікувати на такі групи: висока, середня, низька та кризова.

Розглянуті в табл. 2.2 коефіцієнти дозволять комплексно вивчити податкові процеси на рівні місцевих бюджетів, а саме:

- визначити, наскільки акумульовані в місцевих бюджетах податкові надходження покривають видатки місцевих бюджетів та визначити залежність бюджету ОТГ від фінансування з державного бюджету;

- виявити тенденції податкових надходжень у часовому векторі, розглянути темпи зростання таких надходжень у громаді та визначити позитивні чи негативні характеристики управління ними;

- обґрунтувати ризик розвитку місцевого бюджету через нестабільність встановлених платежів;

- дослідити особливості оподаткування на території громади [18, с. 60].

Результати розрахунку коефіцієнтів та результати нормування показників наведено у табл. 2.3.

Для комплексності проведного дослідження згідно з запропонованою методикою оцінювання варто акцентувати увагу на аналізі показників, які розраховуються для визначення інтегрального індексу.

Внаслідок децентралізації та змін у бюджетному та податковому законодавстві місцеві органи самоврядування отримали додаткові фінансові ресурси та можливості для збільшення податкових надходжень та розвитку дохідних джерел до бюджетів місцевих рад. З метою визначення деяких тенденцій та закономірностей розвитку податкової системи на рівні територіальних громад було розраховано зведений показник податкової достатності бюджету ОТГ Київської області на основі визначених коефіцієнтів.

Проведене дослідження дозволило визначити закономірність розвитку податкової системи місцевих органів влади, а на основі визначених коефіцієнтів розраховано зведений показник податкової достатності бюджету Київської області.

Таблиця 2.3

Результати розрахунків коефіцієнтів для обчислення інтегрального індексу податкової дієвості бюджетів ОТГ Київської областів за 2019-2022 рр.

ОТГ	Коефіцієнт податкової забезпеченості				Обсяг податкових надходжень на одну особу				Коефіцієнт податкового нагромадження			
	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Баришівська	0,4035	0,4920	0,4136	0,3799	2564,6	3343,9	3212,7	3071,0	-	1,3039	0,9608	0,9559
Березанська	0,2160	0,3155	0,2638	0,2366	988,1	1476,8	1616,1	1911,9	-	1,4946	1,0944	1,1830
Бишівська	0,0798	0,1450	0,1277	0,1588	409,8	790,1	924,8	1083,7	-	1,9280	1,1706	1,1718
Білогородська	0,1186	0,1541	0,1581	0,1673	471,6	744,2	840,0	1016,2	-	1,5781	1,1287	1,2098
Богуславська	0,2880	0,3865	0,3391	0,4560	1147,2	1959,4	2090,1	3183,1	-	1,7079	1,0667	1,5229
Бориспільська	0,2431	0,3916	0,3286	0,3504	965,1	1733,4	1854,8	2277,7	-	1,7961	1,0700	1,2280
Бородянська	0,2754	0,2537	0,3340	0,2266	1225,0	1632,8	1999,8	2299,0	-	1,l3329	1,2248	1,1496
Боярська	0,2422	0,4549	0,3725	0,5201	1328,3	2306,2	2936,7	4980,0	-	1,7362	1,2734	1,6958
Вишневська	0,1257	0,1828	0,1505	0,1728	463,8	801,4	827,4	1063,9	-	1,7278	1,0325	1,2859
Іванківська	0,1377	0,1428	0,2177	0,1805	570,4	622,7	1126,5	1141,2	-	1,0917	1,8090	1,0131
Кагарлицька	0,4557	0,4501	0,4836	0,5676	2195,6	2800,2	3189,3	4167,4	-	1,2754	1,1390	1,3067
Макарівська	0,1144	0,1340	0,1503	0,1628	380,0	449,9	776,1	917,2	-	1,1840	1,7252	1,1819
Обухівська	0,2963	0,5469	0,3592	0,3612	1679,0	2627,0	2476,1	2437,4	-	1,5646	0,9426	0,9844

**Джерело: розраховано авторкою на основі [63]*

Таким чином, розрахунок коефіцієнта податкового покриття свідчить про рівень податкової самостійності бюджету та дозволяє акцентувати увагу на ролі оподаткування у забезпеченні фінансової спроможності ОТГ. Цей коефіцієнт дозволяє визначити зростання диференціалу податкової забезпеченості аналізованих ОТГ за рахунок збільшення значень коефіцієнта для ОТГ із середньо-високим рівнем податкової безпеки та зменшення значень коефіцієнта для громад з низьким показником. Обчислення коефіцієнта податкового нагромадження в аналізованому періоді показує темпи зростання податкових доходів місцевого бюджету та акцентує на розвитку та ефективності використання податкового потенціалу території громади, спостерігається стабільна тенденція до зниження темпів приросту податкових надходжень до бюджетів ОТГ, що свідчить про неефективність роботи органів самоврядування щобо збільшення надходжень до бюджетів ОТГ.

Висновки до розділу 2

За результатами проведеного дослідження були зроблені наступні висновки на пропозиції.

1. Встановлено, що під адмініструванням місцевих податків і зборів розуміємо елемент фіскального адміністрування, обумовлений не тільки організаційною структурою та функціональними повноваженнями контролюючих органів у сфері регулювання податкових відносин. В ході дослідження розглянуто організаційну структуру ДПС України та проведеного аналіз надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів в Українів регіональному розрізі протягом 2017–2021 років. Виявлено, щона регіональному рівні місцеве оподаткування має певні особливості: найбільші надходження місцевих податків і зборів зосереджені в промислово розвинутих районах України; фіскальна ефективність місцевих податків у більшості регіонів України є низькою; види місцевих податків і зборів в Україні є серйозно незбалансованими; органи місцевої влади негативно відносяться використання

податкового потенціалу в частині організації адміністрування місцевих податків і зборів.

2. Розкриваючи проблемні питання функціонування механізму місцевого оподаткування було розглянуто алгоритм взяття платників податків на податковий облік, визначено схему прийняття й опрацювання податкової звітності в органах ДПС; розглянуто процедуру нарахування і сплати місцевих подків і зборів до бюджетів ОТГ.

3. Розглянуто методику оцінювання податкової достатності бюджетів ОТГ, метою якого є ранжування місцевих бюджетів на основі аналізу низки показників впливу податкової системи на фінансову спроможність останніх. Визначено тенденції та ризики функціонування громад та ефективність дій органів місцевого самоврядування щодо використання наданих їм повноважень у сфері оподаткування. Інтегральний показник пропонується розраховувати на основі трьох коефіцієнтів, які дозволяють: визначити, наскільки податкові надходження, накопичені в місцевих бюджетах, покривають видатки місцевих бюджетів, виявити тенденції податкових надходжень у часовому векторі.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід розвитку місцевого оподаткування в умовах децентралізації

Розвиток податкової системи України в контексті реформи децентралізації вимагає чіткого визначення умов і пріоритетів забезпечення податкової системи. Реформа спрямована на формування компетентних територіальних громад, здатних забезпечити ефективне використання наявних ресурсів безпосередньо чи через органи місцевого самоврядування. З огляду на те, що європейські країни вже пройшли етап реформування місцевого самоврядування, який включає об'єднання базових адміністративно-територіальних одиниць та фіскальну децентралізацію, питання розвитку податкових систем у країнах ЄС в умовах децентралізації є важливим джерелом інформації та досвіду для розвитку нашої країни на даному етапі [23, с. 20].

За рівнем податкової незалежності Україна значно поступається більшості як унітарним, так і федеративним державам, особливо Австрії, Іспанії, Люксембургу, Фінляндії, Франції, Швейцарії, Швеції й іншим європейським країнам, де органи місцевого самоврядування наділені повноваженнями щодо впровадження локальних податкових платежів, встановлення граничних розмірів податкових ставок, визначення бази оподаткування, звільнення від сплати певних категорій платників податків, надання відстрочення зі сплати (табл. 3.1).

Тим часом, на думку зарубіжних науковців, надмірна централізація податкових повноважень може стати однією з ключових проблем неефективної діяльності муніципальних утворень, а їх децентралізація – створити передумови до зміцнення фіскальних стимулів органів місцевого самоврядування.

Таблиця 3.1

Право податкової ініціативи органів місцевого самоврядування в європейських країнах

Країна	Податки																			
	На нерухомість				На доходи				На торгівлю				На домогосподарства				На компанії			
	Обов'язковий податок	Не обов'язковий податок	Муніципалітет встановлює ставки податків	Держава встановлює ставки податків	Обов'язковий податок	Не обов'язковий податок	Муніципалітет встановлює ставки податків	Держава встановлює ставки податків	Обов'язковий податок	Не обов'язковий податок	Муніципалітет встановлює ставки податків	Держава встановлює ставки податків	Обов'язковий податок	Не обов'язковий податок	Муніципалітет встановлює ставки податків	Держава встановлює ставки податків	Обов'язковий податок	Не обов'язковий податок	Муніципалітет встановлює ставки податків	Держава встановлює ставки податків
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Австрія	+	–	+	–	–	–	–	–	+	–	+	–	–	–	–	–	+	–	+	–
Албанія	+	–	–	+	–	–	–	–	+	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–
Бельгія	–	+	+	–	–	+	+	–	–	+	+	–	–	+	+	–	–	+	+	–
Болгарія	+	–	–	+	+	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Велика Британія	–	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Греція	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Данія	+	–	+	–	+	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Естонія	–	–	–	–	–	+	+	–	–	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Ірландія	+	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Ісландія	+	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Іспанія	+	–	+	–	–	–	–	–	+	–	+	–	–	–	–	–	+	–	+	–
Італія	+	–	+	–	–	–	–	–	+	–	+	–	–	–	–	–	+	–	+	–
Кіпр	–	–	+	–	–	+	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–	+	–	+	–
Латвія	+	–	+	–	+	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Люксембург	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Нідерланди	–	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Німеччина	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	+	–

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Норвегія	–	+	+	–	+	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Польща	+	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Португалія	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	+	–	–	–	–	–
Румунія	–	–	–	–	+	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Словаччина	+	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Туреччина	+	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Угорщина	–	+	+	–	–	–	–	–	–	+	+	–	–	+	+	–	–	+	+	–
Фінляндія	+	–	+	–	+	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	+
Франція	+	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	+	–	+	–	+	–
Чеська Республіка	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–
Швейцарія	–	–	–	–	–	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Швеція	–	–	–	–	+	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [38, с. 69]*

За даними міністерства Королівства Норвегії у справах місцевого самоврядування ставки податку з доходів становлять 12% для муніципалітетів і 7% – для округів [6], хоча на практиці податкові органи даний платіж адмініструють за граничним розміром.

У табл. 3.2 подано рівень податкової незалежності органів місцевого самоврядування в європейських країнах.

Таблиця 3.2

Рівень податкової незалежності органів місцевого самоврядування*

(%)

Країни	Рівень податкової незалежності							
	Органи місцевого самоврядування встановлюють			Пропорція розподілу доходів				Вищестоящі органи влади визначають ставки та базу оподаткування
	Ставки податків і базу оподаткування	Тільки ставки податків	Тільки базу оподаткування	Визначають органи місцевого самоврядування	Змінюють зі згоди органів місцевого самоврядування	Зафіксована в законодавстві	Визначає центральний уряд	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
І. Федеративні країни								
Австрія	9	11	–	–	80	–	–	–
Бельгія	13	84	–	–	–	2	1	–
Німеччина	1	52	–	–	47	–	–	–
Швейцарія	–	97	–	–	–	3	–	–
ІІ. Унітарні країни								
Великобританія	–	100	–	–	–	–	–	–
Данія	–	55	–	–	–	4	–	–
Ісландія	8	92	–	–	–	–	–	–
Іспанія	33	45	–	–	16	–	–	–
Нідерланди	–	99	–	–	–	–	–	–
Норвегія	–	5	–	–	–	1	94	–
Польща	–	45	1	–	54	–	–	–
Португалія	49	14	–	–	–	–	–	37
Угорщина	–	30	–	–	–	–	70	–
Фінляндія	–	78	–	–	–	11	–	–
Швеція	4	94	–	–	–	–	–	–

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [41, с. 163, 47, с. 193]*

За результатами проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки щодо рівня податкової незалежності в європейських країнах:

– тільки органи місцевого самоврядування восьми держав-членів ЄС мають повноваження встановлювати ставки місцевих податків і визначати податкові бази. Натомість зазначаємо, що частка місцевих податків у структурі доходів місцевих бюджетів є достатньо низькою. Подібні коментарі були зроблені муніципалітетами в Іспанії та Португалії, де місцева влада покладається на доходи від податку на нерухомість;

– органи місцевого самоврядування в більшості європейських країн повністю контролюють повноваження щодо встановлення максимальної ставки місцевих податків. Наприклад, у Бельгії, Великій Британії, Данії, Ісландії, Нідерландах, Фінляндії, Швейцарії та Швеції понад 84 відсотки податкових надходжень до місцевих бюджетів формуються за рахунок місцевих податків, ставки яких встановлюються органами місцевого самоврядування. Натомість у Норвегії, Польщі та Угорщині цей показник не перевищує 45%;

– у федеративних державах Європейського Союзу використовують порядок розподілу місцевих податкових надходжень за схемою «місцева влада – державна влада». Проте в жодній із цих країн розподіл податкових надходжень до місцевих бюджетів не визначається органами місцевого самоврядування;

– пропорцію розподілу локальних податкових надходжень визначають на нормативно-правовому полі шести країнаї Європейського Союзу;

– серед країн-членів ЄС тільки в Португалії центральний уряд може одноосібно встановлювати граничні розміри податкових ставок локальних податкових платежів і визначати базу їх оподаткування (зокрема, близько 37% локальних податкових надходжень до місцевих бюджетів) [47, с. 193].

Частка податкових надходжень в складі ВВП суттєво відрізняється в країнах ЄС-15 та «нових» членах ЄС – від 28-29% у Литві та Словаччині до 49-51% у Данії та Швеції. Середній показник по ЄС становить 37,4%

В країнах ЄС введення місцевих податків і зборів знаходиться в компетенції державних органів влади і залежить від цілей, які стоять перед ними. Податкові надходження можна розділити на три основні групи: прямі податки, непрямі податки та соціальні внески. Прямі податки включають податок на прибуток і податок на майно, який включає податок на доходи фізичних осіб і податок на прибуток. Непрямі податки – це податки на споживання, включаючи податок на додану вартість і акцизний податок. Соціальні внески – це страхові внески та внески на накопичувальне пенсійне страхування та медичне страхування [21, с. 136].

Податкові системи «нових» держав-членів ЄС характеризуються високою часткою непрямих податків у структурі податкових надходжень. Причина цього полягає в тому, що в цих країнах є великі енергоємні структури, і тому вони обкладаються ПДВ.

Важливою особливістю оподаткування в країнах ЄС є велика частка податку на енергоспоживання у складі податку на споживання.

Однією з особливостей становлення системи оподаткування країн ЄС є встановлення між країнами єдиних митних правил та систем звільнення від податків.

Враховуючи сучасну тенденцію розвитку зарубіжного місцевого оподаткування, необхідно терміново адаптуватись до реалій України, враховуючи воєнні події. Водночас європейський варіант не має на меті чітке звернення до Європейського співтовариства, а передбачає створення системи податкових відносин у геополітичному просторі. Саме в цьому глобальному контексті програма має визначити найбільш пріоритетний напрямок реформування місцевого оподаткування в Україні (рис. 3.1).

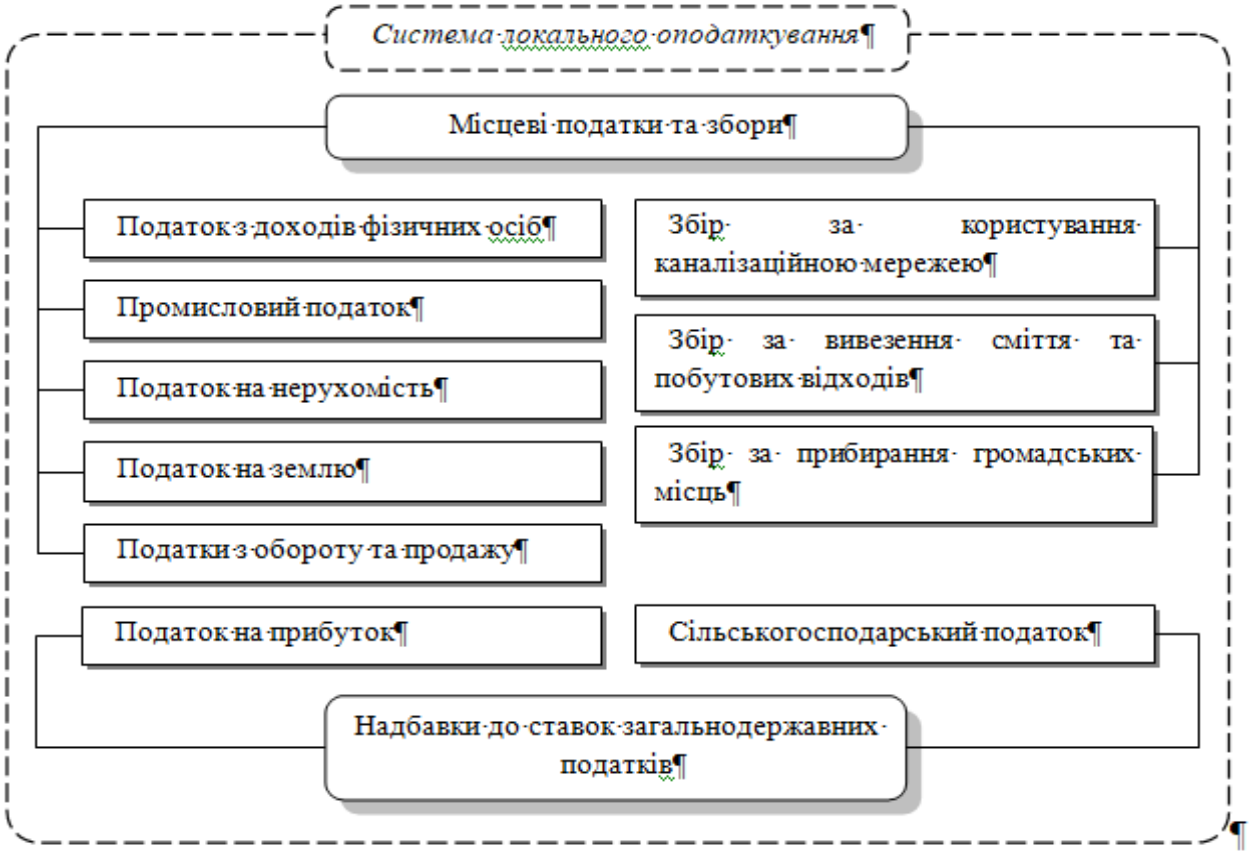

Рис. 3.1. Система локального оподаткування в зарубіжних країнах*

**Джерело: розроблено авторкою на основі [21, с. 137]*

Важливим джерелом доходу в європейських країнах є податок на майно, найважливішим з яких є податок на нерухоме майно, який у більшості країн становить 30-50% доходів місцевих бюджетів. Цей вид місцевого податку має ознаки постійного надходження, оскільки розмір сплаченого доходу легко передбачити.

Досліджуючи особливості розвитку податкової системи країн ЄС на місцевому рівні, варто зауважити розгалужену систему місцевих податків і зборів. Для прикладу, у Бельгії на сьогодні є майже 100 місцевих податків і зборів, в Італії – близько 70-ти, у Франції – 50-ти. Натомість у Великій Британії є тільки один місцевий податок, який проте є одним з ключових бюджетоформуючих податків [20].

Враховуючи досвід розвинених європейських країн, місцеві податки можна умовно згрупувати на декілька груп:

1) податки на нерухоме майно;

2) місцеві непрямі податки;
3) податки на прибуток та доходи;
4) податок з обороту, ПДВ, акцизний податок;
5) місцеві подушні і екологічні податки;
6) податки на ігри, розваги, аукціони, а також збори на місцевому рівні.

Реформа децентралізації, яка триває в Україні протягом останніх п'яти років, відкрили нові можливості для розвитку місцевого оподаткування. Надмірна концентрація податкових повноважень підвищує ризик неефективної діяльності органів місцевого самоврядування. Децентралізація податкових повноважень створює передумови для посилення податкових стимулів у діяльності територіальних органів місцевого самоврядування.

Отже, еволюція локальних податкових платежів у зарубіжних країнах пройшла певний шлях і сьогодні вони є значним фінансовим підґрунтям для реалізації економічних та соціальних програм муніципалітетів. Зокрема, у державах із демократичними орієнтирами розвитку суспільства місцеві податки та збори успішно доповнюють загальнодержавні податкові платежі, є гнучкими за надходженнями до місцевих бюджетів і сприяють розширенню загальної бази оподаткування.

3.2. Напрямки ефективності справляння місцевих податків і зборів у територіальних громадах України

Адміністративно-територіальна реформа стала рупором змін в територіальний організації влади та бюджетно-податковій системі, що в свою чергу забезпечило оновлення податкових надходжень до місевих бюджетів. Так як, основним завданням фінансової децентралізації є створення спроможних та фінансово незалежних об'єднаних громад, які виконуватимуть ряд власних чи делегованих видаткових повноважень.

З початку бюджетно-податкової децентралізації здійснено ряд змін по дохідній базі об'єднаних громад, основними з яких стали:

- встановлено норматив відрахування податку на прибуток підприємств приватної форми власності (10% для обласних бюджетів);
- зменшено норматив відрахування в місцеві бюджети податків та зборів з фізичних осіб з 100% до 75% (15% в обласні бюджети, 60% в бюджети районів, міст обласного значення та ОТГ);
- встановлено норматив відрахувань з рентної плати за користування надрами загальнодержавного значення для видобування нафти, природного газу (5%) та видобування інших копалин (25%);
- встановлено норматив відрахувань з акцизного податку з виробленого чи ввезеного на територію України пального (13,44%), запроваджено акцизний gодаток з реалізації в роздрібній торгівлі (5% від вартості);
- віднесено до місцевих податку на майно, єдиного податку, інші збори [19, с. 90].

Варто зауважити, що усі зміни стосувалися загальнодержавних податків та зборів, в той час як місцеві податки не мають значного впливу на розвиток громад, ба навіть більше, вони не забезпечують у більшості випадків загальні статті видатків органів місцевого самоврядування

Процес фіскальної та бюджетної децентралізації відкриває нові можливості для місцевого самоврядування: самостійне формування місцевих бюджетів, прямі міжбюджетні відносини, розширення податкової бази тощо.

Проте кроки, які зараз здійснюються у сфері децентралізації, не є системними. Реформування міжбюджетних відносин здійснювалося за відсутності чіткого розмежування повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування.

Недоліки системи формування власних доходів місцевих бюджетів зменшують можливість досягнення реальної податково-бюджетної самодостатності, а існуюча система міжбюджетних трансфертів в багатьох випадках порушує справедливість фінансового вирівнювання та не відіграє стимулюючої ролі для розвитку. Недосконаліть критеріїв формування спроможних громад, політичні чи особистісні мотиви призводять до створення

частини громад, нездатних в найближчій перспективі забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, що посилює соціальноекономічну диференціацію в розвитку територій України.

Для ефективного розвитку адміністративно-теритоіральних одиниць різних рівнів доцільним є впровадження нової моделі податкової системи (рис. 3.2).

Першочерговим завданням розвитку місцевих податкових систем в умовах децентралізації є збільшення доходів місцевих бюджетів. Це дасть змогу реалізувати видаткові повноваження, покладені на органи місцевого самоврядування. Метою розвитку місцевої податкової системи є розподіл фінансових платежів між різними рівнями бюджетної системи, що дозволить надавати якісні соціальні послуги населенню та впливати на економічний розвиток території.

До числа місцевих податків та зборів повинен бути віднесений податок на доходи фізичних осіб, надходження від якого до місцевих бюджетів становлять левову частку усіх податкових зарахувань. Додатковим кроком для встановлення рівноваги при розподілі даного платежу та сприяння соціальноекономічному розвитку територій повинна стати зміна існуючого порядку зарахування податку з доходів фізичних осіб до місцевих бюджетів, необхідно, щоб кошти зараховувалися у пропорції 50% за місцем праці працівника та 50% за місцем реєстрації (або фактичного проживання) особи, що забезпечить справедливий розподіл надходжень до місцевих бюджетів.

Ще одна новація – розподіл надходжень податку на доходи фізичних осіб між місцевими бюджетами різних рівнів: обласні – 15%, обласні – 5%, ОТГ – 80%. Оподаткування обласного та районного бюджетів здійснюватиметься за фактичним місцем діяльності юридичної особи-платника податку. Вважаємо, що економічно доцільним і соціально справедливим перераховувати надходження від податку на доходи фізичних осіб лише до місцевого бюджету за місцезнаходженням підприємства.

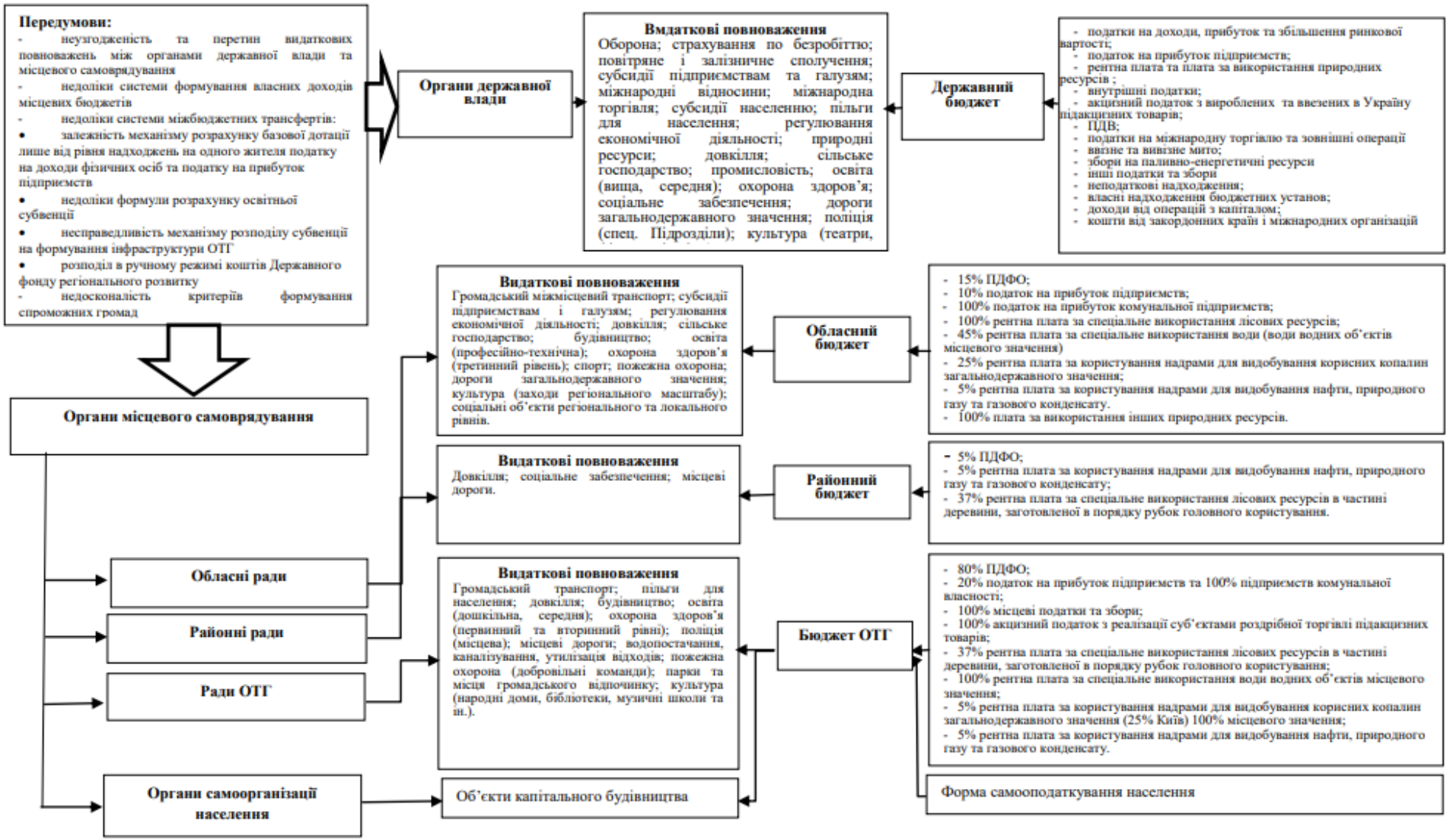

Рис. 3.2. Система місцевого оподаткування в умовах реформи децентралізації*

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [19, с. 91]*

По-перше, слід зазначити, що в умовах сьогодення сільські громади виступають «експортерами» робочої сили, постачаючи містам чи селищам міського типу районного, обласного значення в райони розміщення великих підприємств. Така ситуація не сприяє розвитку села та призводить до диспропорцій у якості життя громадян та соціальних послуг. Застосування запропонованого механізму оподаткування доходів фізичних осіб до місцевих бюджетів було б «справедливим» як до громад, де проживають працівники, так і до населених пунктів, де розташовані суб'єкти господарювання, у яких вони працюють.

Перерахунок розподілу податку на доходи фізичних осіб між різними місцевими бюджетами може принести підприємцям багато недоліків, а саме: постійний моніторинг податкових адрес працівників або збільшення звітності до податкових органів, тому бізнес-середовище не сприяє розвитку бізнесу.

Такий спосіб оподаткування не підтримується, тому рекомендується розглянути альтернативний механізм розподілу податкових надходжень між бюджетами, за якого підприємці залишають та перераховують ПДФО на рахунок з подальшим розподілом між відповідними місцевими бюджетами.

Для уникнення помилок при перерахунку податку та економії часу при визначенні бюджету до якого він повинен нараховуватись, необхідно створити спільну базу податкових органів та казначейської служби, де усі зміни переноситимуться автоматично, з зазначенням рахунків органів місцевого самоврядування на які повинні зараховуватися податкові кошти.

Іншим способом справляння ПДФО до місцевого бюджету за місцем проживання громадянина є самостійна декларація власних доходів в частці зарахування податку до бюджету за місцем проживання, однак негативним моментом є те, що мешканець отримує статус податкового агента і несе відповідальність за помилково нарахований чи сплачений податок, на роботодавця ж може бути покладено лише обов'язок подання даних у контролюючі органи про здійснені працівникам виплати [19, с. 92].

Реалізація такого варіанта потребуватиме від фізичних осіб-платників відповідного рівня фінансової грамотності, а для податкових органів – збільшення обсягів роботи з контролю.

Отже, якщо повністю перекласти тягар зміни механізму зарахування ПДФО до місцевих бюджетів на одну з причетних сторін (роботодавця, працівника-платника чи державні органи), то ефекту досягти буде вкрай складно.

Проте є два варіанти зміни порядку зарахування податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів, навантаження за якими буде розподілено між усіма учасниками:

1) зарахування податку на доходи фізичних осіб до місцевого бюджету за місцем проживання платника;

2) надати платникам податків фізичним особам право вибору зарахування податкових платежів до бюджету (за місцем роботи або місцем проживання).

Реалізація першого варіанта передбачає:

1) фінансова відповідальність може бути покладена на тих, хто несвоєчасно або неточні дані податкової адреси надає, підкреслюючи важливість для осіб оновлювати цю інформацію своїм роботодавцям. Одне з простих рішень полягає в тому, щоб вважати податковою адресою особи ту, за якою вона проживала в останній день податкового року, або, альтернативно, 30 червня та 31 грудня, якщо приймається дворічна звітність. Спрощення цього процесу є життєво важливим. Завдяки такому підходу фізичні особи зможуть перераховувати свої податки у визначений термін до наступного оновлення даних працівником до місцевого бюджету. Хоча ця система потенційно може призвести до ситуації, коли особа переміщується між поданням даних, що призведе до того, що її новий бюджет громади не отримає доходів, вона також є більш ефективним засобом виконання податкових переказів. Загалом такий підхід пропонує унікальне вирішення складної проблеми розподілу податків.До того ж недоотримані громадою доходи через вибуття осіб зі складу її жителів можна компенсувати за рахунок прибуття до неї інших осіб у цьому ж податковому періоді на постійне місце проживання. Для посилення дотримання

вимоги щодо подання даних про свою податкову адресу доцільно встановити відповідальність фізичних осіб за неподання чи несвоєчасне подання даних;

2) для правильного перерахування сум податку до відповідних бюджетів необхідно подавати податкову декларацію фізичним особам із заробітною платою понад мінімальний розмір. Використання електронного декларування є надійно рекомендованим, оскільки це найкращий варіант для населення при посиленні податкового контролю.

3) обов'язок утримувати податок на доходи фізичних осіб та перераховувати до місцевого бюджету, а також подавати до податкових органів звітність про роботодавця (однак відповідальність за подання інформації про місце проживання працівника нестиме сам працівник). Це вимагало б від роботодавців додаткових сплат (пов'язаних із перерахуванням податків до багатьох місцевих бюджетів), але з точки зору контролю така система була б легшою для національних податкових органів, ніж контроль за окремими місячними податковими платежами. Крім того, ПДФО буде простіше, якщо його утримує роботодавець;

4) проведення через засоби масової інформації інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення для підвищення податкової культури.

У другому варіанті на перше місце виходять окремі платники податків та їхні інтереси. Адже саме вона з частини своїх доходів формувала доходи місцевих бюджетів, які в подальшому спрямовувалися на надання адміністративних, освітніх та інших послуг.

Необхідність зміни системи адміністрування податку на доходи фізичних осіб для зарахування його до місцевого бюджету за місцем проживання особи (або за її бажанням, що вважаємо найбільш справедливим і доцільним з точки зору громадянина) очевидний.

Це дозволить збалансувати відмінності в забезпеченості ресурсами економічного та соціального розвитку між усіма територіальними громадами, а не лише великими містами.

Ми бачимо, що оптимальний спосіб переходу, щоб розподілити додаткове адміністративне навантаження між усіма суб'єктами: працівниками, роботодавцями та державою.

5% податку на доходи фізичних осіб пропонується зараховувати безпосередньо до районного бюджету, оскільки на його території розташовані комерційні структури, які використовують природні ресурси, забруднюючи навколишнє природне середовище, цю суму можна направити на покращення умов життя суспільства та проживання мешканців. , а також об'єкт соціальної інфраструктури районного значення.

Врахування 15% надходжень до обласних бюджетів є вигідним, оскільки велика частка видаткової спроможності буде розподілятися на регіональний рівень, а за рахунок цього фіскального платежу буде можливість дотувати бізнес-середовище, яке, у свою чергу, дозволить сприяти стимулюванню спільної економічної діяльності в громаді.

У перспективі основним податковим надходженням місцевих фінансів має стати податок на майно, тобто податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки та плата за землю (земельний податок на орендна плата). Система оподаткування майна включає чотири основні компоненти, які визначають «правила гри», а саме: встановлення ставки податку; визначення бази оподаткування; оцінка бази оподаткування; визначення рівня управління та характеристик оподаткування майна та землі [58].

Земельний податок ґрунтується на визначенні податкової бази та оцінці вартості землі. На сьогоднішній день необхідно робити оцінку, виходячи з ринкової вартості ділянки – оцінку, виходячи з вартості ділянки, визначеної ринком нерухомості. Ринкова вартість визначається як ціна, що встановлюється між потенційними покупцями та продавцями. Варто зазначити, що такі оцінки повинні проводитися незалежними земельними організаціями, а ціни державних і приватних ділянок на одній ділянці не повинні коливатися більше ніж на 10%. Що стосується встановлення ставок податку при оплаті землі, то їх встановлення

повинно здійснюватися на місцевому рівні, оскільки податки надходять до місцевих бюджетів.

З метою збільшення надходжень до бюджетів ОТГ необхідно:

- плата за землю сплачувалася за спеціальною ставкою 0%;
- розраховувати ринкову вартість землі та відповідно сплачувати податки;
- введення в експлуатацію житлових будинків з одночасним енергопідключенням;
- надання пільги щодо податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки на основі демографічних категорій, а не місцезнаходження нерухомості.

Окремі зміни податкового та бюджетного законодавства, спрямовані на покращення фінансування місцевих бюджетів, не дозволять повністю вирішити проблему фінансування розвитку громад, яка є надзвичайно актуальною для громад у сільській місцевості.

Дефіцит місцевих бюджетів, військові дії в Україні ставлять нас у ситуацію, коли залишається лише сподіватися на внутрішні фінансові ресурси, зовнішні запозичення, а також шукати інші шляхи їх залучення до місцевих бюджетів.

Висновки до розділу 3

За результатами проведеного дослідження були зроблені наступні висновки.

1. Проведений аналіз основних тенденцій розвитку місцевого оподаткування в зарубіжних країнах показує, що надходження від податку на нерухоме майно та податку на доходи фізичних осіб мають значний вплив на податкові доходи місцевих бюджетів. З іншого боку, нерухомість і прибуток підприємств значно менше оподатковуються на місцевому рівні в іноземних податкових системах. Згадані платежі справляють зазвичай комплексно, оскільки в іншому випадку може виникнути невідповідність між реальними

потребами мешканців муніципалітетів у отриманні суспільних послуг, а також рівнем фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

2. Визначено основні напрями використання конкретних інструментів оподаткування в контексті зміцнення фіскальної спроможності органів місцевого самоврядування. Це, зокрема: посилення ролі місцевого оподаткування, налагодження ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування з суб'єктами господарювання, що діють на території, збільшення надходжень до бюджету, забезпечення справедливого розподілу та зменшення податкового навантаження з пошуком бюджетних компенсаторів, посилення податкового контролю, забезпечення ефективної інформаційно-роз'яснювальної роботи та взаємодії органів місцевого самоврядування та платників податків.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра досліджуються теоретичні та організаційні аспекти місцевого оподаткування. Це дозволило виявити найбільш актуальні проблеми адміністрування та механізми місцевого оподаткування, обґрунтувати новий концептуальний підхід та розробити практичні заходи щодо вирішення зазначених проблем. На основі одержаних результатів сформульовано низку висновків і пропозицій науково-практичного характеру.

1. У результаті дослідження концептуальних основ місцевого оподаткування з'ясовано, що його становлення пов'язане з посиленням ролі інститутів публічної влади та громадянського суспільства в економічному житті країни. Зокрема державна влада через доцільність вирішення проблем, що входять до компетенції органів місцевого самоврядування, розпочала передавати ОТГ повноваження реалізації та визначення механізмів. Для сплати місцевих податків і зборів встановлюються пільгові ставки податку, звільнення від сплати податку та відстрочка платежу. Це зумовлює необхідність їх фінансового забезпечення та становлення місцевих податкових підсистем як складової частини національної податкової системи. Встановлено, що в країнах з демократичною орієнтацією на розвиток місцеві податки та збори мають виконувати не роль примусового переказу коштів юридичних та фізичних осіб, а рівноцінну плату за публічні послуги, що надаються на місцевому рівні. Тому вони можуть мати цільове призначення, бути впровадженими на відшкодування витрат територіальних громад, введеними як плата за надання прав або видачу дозволів. Таке визначення місцевих податків і зборів адекватне нормам бюджетно-податкового законодавства та траєкторії розвитку тих демократичних перетворень, які відбуваються в нашій державі.

2. Проаналізувавши інституційні основи розвитку місцевого оподаткування встановлено, що: а) метою місцевих податків і зборів є забезпечення достатнього доходу для здійснення органами місцевого самоврядування своїх компетенцій; б) управління місцевими податками і

зборами повинно бути дешевим, а отримані кошти повинні перевищувати витрати на їх адміністрування; в) вищезазначені платежі повинні бути менш схильні до циклічних коливань, а їхні доходи повинні слідувати бюджетним витрати; г) платниками місцевих податків і зборів повинні бути споживачі публічних послуг. Вище перелічені стандарти дозволять поглибили теоретичні положення місцевого оподаткування та визначили роль місцевих податків і зборів у фінансовому забезпеченні місцевого самоврядування.

3. Розкриваючи питання організації адміністрування податків і зборів було розкрито організаційну структуру ДПС України та проведено аналіз надходження від місцевих податків і зборів до бюджетів ОТГ. Основними напрямками удосконалення організації місцевого податкового адміністрування є: централізована обробка податкової звітності; надання інформаційно-консультаційних послуг платникам податків; запровадження автоматичного планування податкових перевірок. Це має позитивно вплинути на функціонування національної податкової систекми, координацію відносин фіскальних органів з усіма інститутами громадянського суспільства.

4. Розкриваючи проблемні питання функціонування механізму місцевого оподаткування було розглянуто алгоритм взяття платників податків на податковий облік, визначено схему прийняття й опрацювання податкової звітності в органах ДПС; розглянуто процедуру нарахування і сплати місцевих подків і зборів до бюджетів ОТГ.

5. Розглянуто методику оцінки податкової достатності бюджетів місцевого самоврядування з метою ранжування місцевих бюджетів на основі аналізу окремих показників впливу податкового режиму на місцеву фіскальну спроможність. Визначено тенденції та ризики функціонування ОТГ та ефективність дій органів місцевого самоврядування щодо використання наданих їм повноважень у сфері оподаткування. Інтегральний показник пропонується розраховувати на основі трьох коефіцієнтів, які дозволяють: визначити ступінь покриття видатків місцевого бюджету податковими надходженнями,

акумульованими в місцевому бюджеті, визначити динаміку податкових надходжень у часовому векторі.

6. Аналізуючи основні тенденції розвитку місцевого оподаткування за кордоном, бачимо, що податок на нерухоме майно та податок на доходи фізичних осіб мають значний вплив на доходи місцевого бюджету. З іншого боку, в іноземних системах оподаткування нерухомість і прибуток підприємств оподатковуються значно менше на місцевому рівні. Вищезазначені виплати, як правило, є комплексними, інакше може виникнути невідповідність між фактичними потребами мешканців муніципалітету в отриманні публічних послуг та рівнем фінансової підтримки з боку місцевого самоврядування.

7. Визначено основні напрями використання конкретних інструментів оподаткування в контексті зміцнення фіскальної спроможності органів місцевого самоврядування. До них належать, зокрема: посилення ролі місцевого оподаткування; налагодження ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування з комерційними структурами, що діють на території; збільшення надходжень до місцевого бюджету; забезпечення справедливого розподілу та зменшення податкового навантаження шляхом пошуку бюджетних компенсаторів; посилення податкового контролю за нарахуванням та сплатою місцевих податків і зборів; забезпечення ефективною інформацією платників податків; інтерпретація та взаємодія органів місцевого самоврядування з платниками податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування : монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»; 2016. 264 с.

2. Андрущенко В.Л. Податкова система: навч. посіб. Київ. Центр учбової літератури, 2015. 416 с.

3. Бартчук Ю.А. Шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні. *Актуальні проблеми державного управління в системі соціального та економічного розвитку українського суспільства*, 2011. № 1(4). С. 103.

4. Біляк Ю. В., Тітенко З. М. Податкова система : навч. посіб. Київ: НУБіП України, 2021. 633с.

5. Богріновцева Л.М., Кобзар І.А. Проблеми та перспективи розвитку сучасної податкової системи України. *Фінансові механізми сталого розвитку України в умовах сучасних викликів:* матеріали Міжнар. наук.-практ. студ. конф., 17 травн. 2019 р. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2019. С.278-281

6. Бондарук Т. Г. Зарубіжний досвід використання місцевих податків. Формування ринкових відносин в Україні. 2017. URL: http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Formuvannya-rynkovyh-vidnosyn-v-Ukraini/FRVUkr-2008-5/2008_05_42-46.pdf. (дата звернення: 15 січня 2023 р.).

7. Бондарук Т. Г. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України.* 2013. № 1. С. 56–66.

8. Бондарук Т.Г. Проблеми та перспективи оцінки фіскального простору місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Ринок праці та зайнятість населення.* Науково-практичний журнал. 2020. № 1(61). С. 55–64.

9. Бортнік Н. В. Зарубіжна практика місцевого оподаткування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2016. Вип. 8 (1). С. 15–17. URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/Nvuumevcg_2016_8%281%29__6.

10. Бюджет України 2021: стат. зб. / Міністерство фінансів України. Київ, 2022. 244 с. URL: https://www.minfin.gov.ua/news/view/bjudzhet-ukraini-2022?category=bjudzhet&subcategory=2022-budget (дата звернення: 12.02.2023).

11. Бюджет України 2018: стат. зб. / Міністерство фінансів України. Київ, 2019. 307 с. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua)%20(1).pdf (дата звернення: 12.02.2023).

12. Бюджет України 2019: стат. зб. / Міністерство фінансів України. Київ, 2020. 307 с. URL : https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf (дата звернення: 12.02.2023).

13. Бюджет України 2020: стат. зб. / Міністерство фінансів України. Київ, 2021. 315 с. URL: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/ Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf (дата звернення: 12.02.2023).

14. Бюджет України 2021: стат. зб. / Міністерство фінансів України. Київ, 2021. 307 с. URL: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20(publish).pdf (дата звернення: 12.02.2023).

15. Бюджетний кодекс України. Кодекс № 2456-VI від 8.07.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 (дата звернення: 12.02.2023).

16. Варналій З. С., Романюк М. В. Податкова система: підручн. Київ: Знання України, 2019. 567 с.

17. Волохова І. С. Місцеве оподаткування:реалізація загальних принципів. *Економіка України*. 2014, № 12 (637). С. 74-84.

18. Галамай Р. Я. Податкова децентралізація як чинник формування фінансової бази територій. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2019, №3 (81), с. 59-60.

19. Галамай Р. Я. Шляхи підвищення ефективності справляння податків до бюджетів територіальних громад на основі податкового менеджменту. *Регіональна економіка.* 2020. №4. С. 86-92.

20. Галкін В. М. Досвід місцевого самоврядування розвинутих країн та можливість застосування його в Україні. *Державне будівництво.* 2007. № 1 (2). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1%282%29__64

21. Гостєва О. Ю. Місцеві податки в зарубіжних країнах: досвід та напрями застосування в Україні. *Економіка та право.* 2017. № 3. С. 134–139.

22. Даудова В.Г. Бюджетоутворюючі податки місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації. *Збірник Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України*. Харків: Магістр, 2015. № 2. С. 96.

23. Дмитровська В.С. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: наук. зб.* Івано-Франківськ, 2008. Вип. 4. Т. 2. С. 20–26.

24. Єфименко Т. І. Податки в інституційній системі сучасної економіки. *НАН України, Ін-т екон. та прогнозув*. К., 2011. С. 189

25. Жебчук Л.Л. Податок на нерухомість як елемент оподаткування особистих доходів населення. *Наукові праці НДФІ*. 2013. Вип. 3. С. 90–97.

26. Калкуле Е. Структура і розподіл повноважень у системі місцевого самоврядування Норвегії. *Економічний часопис-XXI.* 2016. № 11–12. С. 31–32.

27. Карлін М. І. Податок на нерухомість у країнах ОЕСР та в Україні : історія і сьогодення. *Наукові записки. Серія Економіка.* 2013. № 21. С. 163–167.

28. Кармінська-Бєлоброва М.В. Податкова система держави: визначення критеріїв оптимальності. *Теорія та практика державного управління.* 2010. Вип. 4. С. 321-327.

29. Корецька С. О. Формування місцевих бюджетів України. *Інвестиції: практика та досвід.* 2014. № 21. С. 21–24.

30. Кузь В. І. Податкова система: навч. посіб. Чернівці: Чернівец. нац. унт ім. Ю. Федьковича, 2022. 240 с.

31. Курієнко А. В. Зарубіжний досвід розвитку місцевих податків. *Наука та освіта*, 2018. № 5. С. 92–97.

32. Лайко О. І. Податкові важелі підтримки соціально-економічного розвитку територіальних громад. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. Вип. 2 (2), 2017. С. 26-32.

33. Марець О. Р., Вільчинська О. М. Теоретичні питання побудови інтегральних індикаторів. *Глобальні та національні проблеми економіки,* Вип. 9, 2016. С. 1017-1020.

34. Мединська Т. В., Власюк Н. І. Податкова система: навч. посібник. 3-тє вид. Львів: Магнолія. 2012. 424 с.

35. Мельник П. В. Податкова система та механізми її реалізації у перехідній економіці: автореф. дис. на здобуття наук ступеня док. екон. наук: спец. 08.04.01. К., 2001. 32 с.

36. Миргородська Л. О. Фінансові системи зарубіжних країн: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2008. 320 с.

37. Михайленко С. В. Бюджетний менеджмент: стан та оцінка ефективності: монографія. Одеса.: ВСВ, Друк Південь, 2011. 400 с.

38. Михасюк І. Р. Зарубіжний досвід адміністрування податку з доходу громадян та можливості його застосування в Україні. *Формування ринкової економіки в Україні.* Вип. 31. Част. 2. 2014. С. 62-70

39. Нестеренко А. С. Місцеві бюджети у фінансовій системі держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2014. Вип. 24, т. 3. С. 90-93

40. Пастернак О. М. Імплементація закордонного досвіду у сфері муніципальних відносин. *Право і Безпека.* 2012. № 1. С. 35–39.

41. Письменний В. В. Місцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України: монографія. Тернопіль. Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка». 2011. 196 с.

42. Піхоцька О.М. Місцеві податки і збори у забезпеченні фінансової самостійності органів місцевого самоврядування. *Фінанси України*. 2014. № 5. С. 46–49.

43. Податкова система: навч. посіб. / Волохова І. С., Дубовик О. Ю., Слатвінська М. О. та ін.; за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с.

44. Податкова система: навч. посіб. / Іванов Ю.Б., Тищенко В.Ф., Найденко О.Є. та ін. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 408 с.

45. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/275517 (дата звернення: 15 січня 2023 р.).

46. Податкові системи зарубіжних держав : навч. посібник / В.Л. Андрущенко, З.С. Варналій, І.А. Прокопенко, Т.В. Тучак. Київ : Кондор-Видавництво, 2012. 222 с.

47. Поляк А.В. Досвід місцевого оподаткування Німеччини та його використання в процесі реформування податкової системи України. Вісник Запорізького національного університету. 2014. № 4 (1). С. 188–194.

48. Про внесення змін до Закону України «Про систему оподаткування»: Закон України від 18.02.1997 №77/97-ВР (утратив чинність) URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/ show/77/97-вр. (дата звернення: 15 січня 2023 р.).

49. Про місцеві податки і збори: Декрет Кабінету Міністрів від 20.05.1993 № 56-93 (утратив чинність) URL: http://zakon4.rada.gov.ua /laws/show/56-93. (дата звернення: 15 січня 2023 р.).

50. Про Стратегію Сталого розвитку «Україна – 2020». Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text (дата звернення: 15 січня 2023 р.).

51. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р від 1.04.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-р#Text (дата звернення: 15 січня 2023 р.).

52. Раделицький Ю. О., Галамай Р. Я. Податкова достатність бюджетів територіальних громад в умовах децентралізації: інтегральне оцінювання. *Причорноморські економічні студії.* 2020. Вип. 60. С. 105-114.

53. Станкус Т. Місцеві податки і збор. Х. Фактор, 2017. 80 с.

54. Томнюк Т. Л. Податкова система: навч. посіб. Чернівці: ЧТЕІ ДТЕУ, 2022. 324 с.

55. Фінанси: [навч. посібник. практикум] / І. І. Пилипенко, Т. Г. Бондарук, Л. Є. Момотюк, І. С. Ігнатова. К., 2013. 306 с.

56. Фінанси: [навч. посібник] / І. І. Пилипенко, Т. Г. Бондарук, Л. Є. Момотюк, І. С. Ігнатова. К., 2012. 466 с.

57. Фінанси: Навчальний посібник / Н.Б. Ярошевич, І.Ю. Кондрат, М.В.Ливдар Львів: Видавництво “Простір М”, 2018. 298 с.

58. Плата за землю. Вісник. Офіційне видання Державної фіскальної служби України. 30.01.2015. № 4. URL: http://www.visnuk.com.ua/ua /pubs/id/8022 (дата звернення: 12.02.2023).

59. Погорєлов Ю.С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис. Теоретичні та прикладні питання економіки. К., 2012. Вип. 27, т. 1. С. 30-34. 100.

60. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія: за ред. З. С. Варналія. Київ: Знання України, 2008. 190 с

61. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наукова доповідь / за ред. д-ра екон. наук І.О. Луніної. *ДУ «Ін.-т екон. та прогнозув. НАН України»*. К., 2016. 70

62. www.minfin.gov.ua. Офіційний сайт Міністерства фінансів України (дата звернення: 15 січня 2023 р.).

63. www.treasury.gov.ua Веб-портал Державної казначейської служби України. (дата звернення: 15 січня 2023 р.).

64. www.ukrstat.gov.ua. Офіційний сайт Державної служби статистики України. (дата звернення: 15 січня 2023 р.).

65. Eurostat. Офіційний веб-сайт Служби статистики ЄС. URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics explained/index.php/Tax_revenue_statistics (дата звернення: 15 січня 2023 р.).

ДОДАТКИ

Додаток А

Теорії оподаткування у фінансовій науці минулого та сучасності

Назва	Характеристика
1	2
І. Загальні теорії оподаткування	
Теорія обміну	Теорія визначає, що податки є результатом договору між громадянами та державою, відповідно до якого піддані сплачують кошти за підтримання правопорядку й інші послуги. При цьому ніхто не може відмовитися від сплати податків і користування тими благами, що надає держава. Тим часом цей "обмін" вигідний, оскільки уряд дешевше та краще охороняє громадян, ніж якби кожен робив це сам. Іншими словами, податкові платежі є своєрідною "ціною" суспільства за злагоду та мир. Зокрема, таких позицій дотримувалися англійський вчений Т. Гоббс і французький мислитель О. Мірабо.
Атомістична теорія	Теорія виникла в епоху Просвітництва (XVII–XVIII ст.). С. де Вобан (1707 р.) і Ш. Монтеск'є (1748 р.) розглядали податки як плату, що вносить кожен громадян за охорону особистої та майнової безпеки. Насправді ніякого зв'язку між сплатою податків та вигодою нема. По-перше, неможливо встановити еквівалентність між сплаченими податками й тією сумою, яку платник отримує від діяльності або бездіяльності держави. По-друге, в даному випадку нема добровільної згоди, що має місце під час купівлі-продажу товарів. По-третє, суспільно значимі блага та послуги не визначають відповідно до конкретних осіб, оскільки не мають мінової вартості.
Теорія насолоди	У першій половині XIX ст. швейцарський економіст Ж. Де Сисмонді в роботі „Нові початки політекономії" (1819 р.) розглядав податки як винагороду за захист. Відтак податкові платежі мають відповідати тій вигоді, яку отримує населення. Тобто за допомогою податків громадяни купують "насолоду" за право жити у цивілізованому суспільстві. Таким чином, Ж. Де Сисмонді в обґрунтовуванні своїх позицій виклав теорію обміну в сучасному варіанті.
Теорія податку як страхової премії	Ідеологами теорії були французький державний діяч А. Т'єр й англійський економіст Дж. Мак-Коллух. На їхню думку, податки – це страховий платіж, який сплачують державі в разі настання ризику. Платники податків залежно від величини доходів страхують власність від війни, пожежі, крадіжки тощо. Проте, на відміну від страхування, податкові платежі сплачують не для того, щоб при настанні страхового випадку отримати відшкодування, а для фінансування витрат уряду зі забезпечення оборони та правопорядку.
Теорія податкового нейтралітету	Теорія пов'язана з діяльністю англійських економістів А. Сміта та Д. Рікардо. Її прихильники розглядали податки як один із видів державних доходів, що спрямовують на покриття видатків. Зокрема, А. Сміт вважав, що уряд має забезпечити розвиток ринкової економіки, у т. ч. охороняти право власності. Для виконання цієї функції держава повинна мати достатні фінансові ресурси. Оскільки в ринкових умовах питома вага неподаткових доходів зменшується, то основним джерелом фінансування витрат мають бути податкові надходження.

Продовження Додатку А

1	2
Кейнсіанська теорія	Теорія заснована на фундаментальних ідеях англійського економіста Дж. М. Кейнса. Її сутність полягає в тому, що податки є головним важелем регулювання економіки та складовою частиною її успішного розвитку. При цьому економічне зростання залежить від грошових заощаджень в умовах повної зайнятості, що практично неможливо досягти. Великі заощадження заважають економічному зростанню, оскільки є пасивним джерелом доходу. Тому для усунення негативних екстерналій зайві заощадження слід вилучити за допомогою податків.
Теорія монетаризму	Податкову теорію монетаризму висунув проф. М. Фрідмен. На думку її автора, регулювання економіки необхідно здійснювати тільки через грошовий обіг, який залежить від кількості грошей і банківських відсоткових ставок. При цьому податкові платежі не відіграють таку важливу роль як у кейнсіанських економічних концепціях. У даному випадку податки, взаємодіючи з іншими функціональними механізмами ринкової економіки, впливають на грошовий обіг (наприклад, за рахунок їх сплати вилучають зайву кількість грошової маси з обігу).
Теорія економіки пропозиції	Теорія сформульована на початку 1980 рр. американськими вченими М. Бернсом, Г. Стейном та А. Лаффером більше, ніж кейнсіанська розглядає податки як один із чинників економічного розвитку. Її сутність полягає в тому, що оподаткування негативно впливає на підприємницьку діяльність й інвестиційну активність, що зрештою призводить до зменшення податкових надходжень. Тим часом зниження податкового навантаження може спричинити економічне зростання в державі.
ІІ. Приватні теорії оподаткування	
Теорія співвідношення прямого та непрямого оподаткування	У період раннього Середньовіччя податкові системи були побудовані на прямому оподаткуванні (непрямі податки вважали більш обтяжливими й такими, що негативно впливають на становище населення). Відповідно до ідей, що з'явилися в епоху Відродження, за допомогою непрямих податків можна встановити рівномірне оподаткування. Наприкінці XIX ст. зарубіжні науковці прийшли до єдиної точки зору про необхідність підтримання балансу між прямим і непрямим оподаткуванням, припускаючи, що прямі податки призначені для так званої "зрівняльної" мети, а непрямі – для отримання доходу.
Теорія єдиного податку	Теорію єдиного податку неодноразово брали на озброєння політичні реформатори, тому вона здебільшого розглядає соціально-політичні проблеми, ніж податкові. Її прихильники стверджували, що після запровадження єдиного податкового платежу зменшиться бідність, підвищиться заробітна плата, в усіх галузях промисловості відбудеться зростання виробництва. Загалом же, єдиний податок – це винятковий податковий платіж на конкретний об'єкт оподаткування. При цьому як об'єкт оподаткування різні дослідники податкових фінансів пропонували землю, витрати, нерухомість, дохід, капітал тощо
Теорії пропорційного та прогресивного оподаткування	Великий вплив на економічні та позаекономічні аспекти оподаткування мала соціально-політична природа податків. Особливо це проявилося у співвідношенні теорій пропорційного та прогресивного оподаткування. Це було викликане тим, що податкова система об'єктивно відображає співвідношення класових і групових інтересів, соціальних сил, їх розстановку в суспільстві (зокрема, дане положення обґрунтоване за допомогою принципів рівності та справедливості).

Продовження Додатку А

1	2
Теорія перекладення податків	Основоположником теорії є англійський філософ Дж. Локк, який узагальнив висновок про те, що податки в кінцевому випадку стягують із власників землі. Наприкінці XIX ст. проф. Е. Селігман у книзі „Перекладання податків” (1892 р.) відзначив ключові положення перекладання податків, а саме: з продавця на покупця (при непрямому оподаткуванні) та з покупця на продавця (непрямі податки істотно обмежують попит, якщо ціна товару велика через високі ставки). Таким чином, для визначення тенденції перекладання податків необхідно враховувати їх природу й економічні екстерналії.

Додаток Б

Визначення категорії “місцеві податки і збори” в інтерпретації вітчизняних науковців

Автор	Джерело	Визначення
1	2	3
Андрущенко В.Л.	Податкова система: навч. посіб. Київ. Центр учбової літератури, 2015. 416 с.	Платежі населення й організацій, які надходять у місцеві бюджети.
Бартчук Ю.А.	Шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні. *Актуальні проблеми державного управління в системі соціального та економічного розвитку українського суспільства*, 2011. № 1(4). С. 103.	Обов’язкове та безвідплатне вилучення засобів, що здійснюють місцеві органи влади для фінансування суспільних видатків.
Біляк Ю. В., Тітенко З. М.	Податкова система : навч. посіб. Київ: НУБіП України, 2021. 633с	Податки, що справляють місцеві органи управляння відповідної території та надходять у місцеві бюджети.
Кузь В. І.	Податкова система: навч. посіб. Чернівці: Чернівец. нац. унт ім. Ю. Федьковича, 2022. 240с.	Податки та збори, ставки яких встановлюють представницькі органи державної влади, а податкові суми надходять у доходи місцевих органів державної влади.
Мединська Т. В., Власюк Н. І.	Податкова система: навч. посібник. 3-тє вид. Львів: Магнолія. 2012. 424 с.	Обов’язкові платежі фізичних і юридичних осіб, які надходять у місцеві бюджети.
Письменний В. В.	Місцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України: монографія. Тернопіль. Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка». 2011. 196 с	Обов’язкові платежі юридичних осіб і громадян до місцевих бюджетів, які встановлюють органи місцевого самоврядування.
Станкус Т.	Місцеві податки і збор. Х. Фактор, 2017. 80 с.	Податки та збори, що встановлюють місцеві органи влади і зараховують у місцеві бюджети.

Додаток В

Класифікація локальних податкових платежів в інтерпретації зарубіжних і вітчизняних науковців

Автор	Характеристика
1	2
В. Л. Андрущенко	1. Прямі (наприклад, майновий, промисловий, земельний, прибутковий, корпоративний) і непрямі податки (наприклад, акцизи на бензин, алкогольні напої, споживання газу й електроенергії). 2. Надбавки до загальнодержавних податків і відрахування від них. 3. Конгломерат податкових платежів (наприклад, на полювання, проведення зборів, місця для продажу квитків, утримання в чистоті вулиць, за причалювання суден).
О. П. Кириленко	1. Власні місцеві податки, які запроваджують органи місцевого самоврядування та справляють тільки на певній території (наприклад, на прибуток корпорацій, майновий, земельний, промисловий). 2. Надбавки до загальнодержавних податків і відрахування від них (визначає центральний уряд). 3. Податки, які справляють як плату за послуги, що надають органи місцевого самоврядування (наприклад, за користування електроенергією, газом, водопроводом, каналізацією, послугами зв'язку). 4. Податки, які відображають політику органів місцевого самоврядування (наприклад, екологічний збір).
В. І. Кравченко	1. Прямі (наприклад, промисловий, на нерухоме майно фізичних осіб, землю, автомобілі) і непрямі податки (наприклад, індивідуальні й універсальні акцизи на споживання предметів широкого вжиту). 2. Надбавки до загальнодержавних податків (наприклад, земельного) і відрахування від них (наприклад, на прибуток). 3. Податки фіскального характеру (наприклад, з власників собак, на заняття торгівлею, мисливство, рекламу).
Л. П. Павлова	1. Прямі (наприклад, майновий, промисловий, на землю, автомобілі) і непрямі податки (наприклад, акцизи на бензин й алкогольні вироби, використання електроенергії та газу). 2. Надбавки до загальнодержавних податків і відрахування від них (наприклад, земельного, сільськогосподарського, прибуткового). 3. Інші місцеві податки (наприклад, на собак, заняття торгівлею, володіння транспортними засобами, за видачу ліцензій).
О. Р. Романенко	1. Прямі реальні податки (наприклад, на нерухоме та рухоме майно, з власників транспортних засобів, промисловий, екологічний). 2. Прямі податки з доходів (наприклад, на прибуток підприємств, зі спадщини та дарувань). 3. Непрямі податки на продаж (наприклад, на роздрібний продаж, продаж спиртних напоїв на розлив, споживання електроенергії, акцизи на бензин, тютюн, спиртні напої). 4. Збори та мито (наприклад, на будівництво службових будинків, за видачу ліцензій, прибирання сміття, паркування машин, користування спортивними й оздоровчими закладами, полювання, риболовлю, з власників собак).

Додаток Д

Джерела справляння податків до бюджетів територіальних громад*

Податок	Об’єкт оподаткування	Ставка оподаткування
1	2	3
ОПОДАТКУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ		
Податок на прибуток підприємств	Оподатковується прибуток суб’єктів господарювання юридичних осіб, зареєстрованих на території відповідних областей та м. Києва	18%
Податок на прибуток підприємств комунальної форми власності	Оподатковується прибуток суб’єктів господарювання юридичних осіб комунальної форми власності, засновниками яких є обласні, районні,міські, селищні та сільські ради, об’єднані територіальні громади	18%
Екологічний податок	Оподатковуються обсяги та види забруднюючих речовин, які викидаються/розміщуються суб’єктами господарювання	Відповідно до виду та речовини забруднення, грн./т
Єдиний податок	1 група	Не більше 10% розміру ПМ
	2 група	Не більше 20% розміру мін. ЗП
	3 група	3% доходу / 5% за умови включення ПДВ до складу єдиного податку
	4 група	Розмір ставок податку з одного гектара сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду залежить від категорії (типу) земель, їх розташування
ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ		
Податок на доходи фізичних осіб	Загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання); іноземні доходи	18%
ОПОДАТКУВАННЯ СПОЖИВАННЯ		
Акцизний податок з реалізації суб’єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів	Вартість (з ПДВ) підакцизних товарів, реалізованих на відповідній території, суб’єктом господарювання роздрібної торгівл	2-5%
Акцизний податок з пального	Реалізація будь-яких обсягів пального	13,44%

Продовження Додатку Д

1	2	3
Туристичний збір	Вартість усього періоду проживання(ночівлі) за вирахуванням податку на додану вартість	до 0,5% – для внутрішнього туризму; до 5 % – для в'їзного туризму від розміру МЗП
Збір за місця для паркування транспортних засобів	Площа земельної ділянки, відведена для паркування, а також площа комунальних гаражів, стоянок, паркінгів (будівель, споруд, їх частин)	Грн./ кв.м. площі земельної ділянки у розмірі 0,075% мін. ЗП за ден
ОПОДАТКУВАННЯ ВЛАСНОСТІ		
Податок на нерухоме майно	Загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, його часток	Залежно від місця розташування (зональності) та типів об'єктів нерухомості
Транспортний податок	Легковий автомобіль, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати	25тис. грн за кожен легковий автомобіль
Земельний податок	Нормативна грошова оцінка земельних ділянок; площа земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено	Відповідно до типу земельної ділянки, % від грошової оцінки
ОПОДАТКУВАННЯ КОРИСТУВАННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ		
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	Заготовлена лісокористувачами деревина та лісові матеріали, побічні користування лісом та використання їх корисних властивостей	Визначається відповідно до породи та розряду деревини, грн./ 1 куб.м.
Рентна плата за спеціальне використання води	Обсяг використаної водокористувачами води, в окремих випадках – час використання водних ресурсів	Визначається відповідно до регіону та мети використання, грн./ 100 куб.м.
Рентна плата за користування надрами (крім видобування нафти, природного газу та газового конденсату)	Обсяг товарної продукції гірничого підприємства - видобутої корисної копалини (мінеральної сировини)	Встановлюються залежно від корисних властивостей надр і ступеня екологічної безпеки під час їх використання, грн./тис. куб.м.

**Джерело: узагальнено авторкою на основі [45]*